

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

## **Bakalářská práce**

2016

Tomáš Čurda

Univerzita Hradec Králové  
Filozofická fakulta  
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Příčiny úmrtí v Dačicích  
ve světle matričních záznamů z let 1900–1914**

Bakalářská práce

Autor: Tomáš Čurda  
Studijní program: B3928 Technická podpora humanitních věd  
Studijní obor: Počítačová podpora v archivnictví  
Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové 2016

## Zadání bakalářské práce

<b>Autor:</b>	<b>Tomáš Čurda</b>
Studium:	F13376
Studijní program:	B3928 Technická podpora humanitních věd
Studijní obor:	Počítačová podpora v archivnictví
<b>Název bakalářské práce:</b>	<b>Příčiny úmrtí v Dačicích ve světle matričních záznamů z let 1900 - 1914</b>
Název bakalářské práce AJ:	The Causes of Death in Dačice in the Light of Their Parish Register from 1900 to 1914

### **Cíl, metody, literatura, předpoklady:**

Cílem této bakalářské práce je sledovat příčiny úmrtí v Dačicích v letech 1900 - 1914. Práce by měla s pomocí matričních záznamů poskytnout v daném období základní demografické údaje v kontextu s dějinami dané lokality i s vývojem v českých zemích.

SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje; Ludmila FIALOVÁ - Pavla HORSKÁ - Milan KUČERA - Eduard MAUR - Jiří MUSIL - Milan STLOUKAL, Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1998; Karel CHODOUNSKÝ - Josef THOMAYER, Zdravotní slovník: Poučení o věcech lékařských pro kruhy širší, Praha 1900; Boleslav LUTONSKÝ - Jaroslav ČERNÝ, Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi související (nejen) pro genealogy, Praha 1995; Václav SEKERA, Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754-1918, Praha 1978; Petr SVOBODNÝ - Ludmila HLAVÁČKOVÁ, Dějiny lékařství v českých zemích, Praha 2004; Mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti: Bertillon, revise 1929, Praha 1934.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,  
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Marta Kohárová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 3.2.2015

**Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

## **Poděkování**

Rád bych poděkoval vedoucí mé bakalářské práce, PhDr. Janě Vojtíškové, Ph.D., za milý přístup, odborné vedení a zejména za čas, který mé práci věnovala. Velký dík patří i mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

## **Anotace**

Tomáš ČURDA, *Příčiny úmrtí v Dačicích ve světle matričních záznamů z let 1900–1914*, bakalářská práce na Katedře pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2016, 81 stran.

Cílem bakalářské práce je statisticky zpracovat příčiny úmrtí obyvatel města Dačice v letech 1900–1914. Úvodní kapitola se zabývá dějinami lokality se zvláštním zaměřením na 2. polovinu 19. a počátek 20. století. Následující kapitoly pak zachycují demografickou situaci a stav lékařské péče v českých zemích. Závěr teoretické části je věnován vývoji církevních matrik a prostor je dán i konkrétní dačické matrice z let 1864–1915.

Praktická část zahrnuje výzkum, ve kterém je zpracována úmrtnost obyvatel v jednotlivých letech. Zemřelí jsou rozděleni do příslušných věkových skupin a zřetel je věnován nejčastějším příčinám smrti. Poslední kapitola obsahuje shrnutí závěrů ze sledovaného období a výsledky výzkumu jsou zpracovány do grafů.

**Klíčová slova:** příčiny úmrtí, Dačice, matrika zemřelých, statistika, 1900–1914

## **Annotation**

Tomáš ČURDA, *The causes of death in Dačice in the Light of Parish Registers from 1900 to 1914*, Bachelor Thesis on Department of Auxiliary Historical Sciences and Archival Science, Faculty of Arts University of Hradec Králové, Hradec Králové 2016, 81 pp.

The aim of the thesis is to statistically process the death causes of residents in the town of Dačice during the years 1900 to 1914. The introductory chapter deals with the history of the region and focuses on the second half of the 19th and the early 20th century. The following chapters capture the demographic situation and the state of the medical care in the Czech lands. The conclusion of the theoretical part is dedicated to the development of the Parish registers and certain part also focuses on concrete registers of Dačice from years 1864–1915.

The practical part includes research in which we compile the mortality of the population in each year. The deceased are divided into appropriate age groups and attention is given to the most frequent causes of death. The last chapter contains a summary of conclusions from the reporting period and the results are presented in graphs.

**Keywords:** causes of death, Dačice, registers of deaths, statistics, 1900–1914

## Obsah

Úvod .....	9
1. Historie města se zvláštním zaměřením na 2. polovinu 19. a počátek 20. století .....	10
2. Demografická situace v českých zemích.....	14
3. Stav lékařské péče v českých zemích .....	18
3.1 Stav lékařské péče v Dačicích.....	21
4. Vývoj církevních matrik v českých zemích .....	23
5. Sbírka církevních matrik v Dačicích .....	26
6. Příčiny úmrtí v Dačicích.....	27
6.1 Prezentace jednotlivých let .....	31
6.2 Souhrn.....	61
6.2.1 Celková úmrtnost dle pohlaví .....	61
6.2.2 Celková úmrtnost dle věkových skupin .....	63
6.2.3 Příčiny úmrtí dle Bertillonovy klasifikace .....	69
Závěr .....	70
Seznam pramenů a literatury .....	72
Seznam použitých zkratk .....	74
Seznam tabulek a grafů.....	75
Obrazová příloha .....	77



## Úvod

Tato bakalářská práce si klade za cíl statisticky zpracovat příčiny úmrtí v Dačicích v letech 1900–1914, a to ve světle dochované matriky z let 1864–1915.<sup>1</sup> Tomuto tématu se již věnovalo několik bakalářských prací,<sup>2</sup> avšak vybraná lokalita doposud nebyla z hlediska úmrtnosti podrobněji zkoumána. Důvodem pro výběr místa byl i osobní zájem autora, který z Dačic pochází.

Práce je členěna na část teoretickou a praktickou a je seřazena do šesti kapitol. První kapitola pojednává o historii města a je zaměřena zejména na druhou polovinu 19. a počátek 20. století. Tato část zdůrazňuje události, které měly na vývoj největší vliv, a je proto důležitá pro pochopení životních podmínek a možností obyvatelstva ve sledovaném období.

Druhá a třetí kapitola se orientují na témata, která s problematikou úmrtnosti úzce souvisí. Je zde rozebírán demografický vývoj, stav lékařské péče a hygienické poměry v českých zemích. Zřetel je věnován období od počátku 19. století až do první světové války. Součástí třetí kapitoly je také popis zdravotní situace v Dačicích.

Následující dvě kapitoly se věnují matrikám. Čtvrtá kapitola objasňuje důvody jejich vzniku a líčí postupnou proměnu matričních záznamů i knih samotných. Pozornost je věnována obzvláště reformám Josefa II. Další část popisuje dochovanou dačickou matriku zemřelých z let 1864–1915.

Klíčový úsek představuje šestá kapitola, ve které jsou prezentovány výsledky výzkumu. Tato část se podrobně věnuje jednotlivým rokům. Zkoumány jsou nejčastější příčiny smrti v jednotlivých věkových kategoriích a je zde vyložena i podstata méně obvyklých chorob. Vše je pro lepší přehlednost doplněno tabulkami s příslušnými daty. V praktické části nechybí ani souhrn získaných poznatků a informace jsou znázorněny formou tabulek a grafů. Na závěr jsou nemoci seřazeny podle Bertillonovy klasifikace z roku 1929 a prezentovány v přehledné tabulce.

---

<sup>1</sup> Státní oblastní Archiv Třeboň (dále SOA Třeboň), fond Sběrka matrik Jihočeského kraje (dále SMJK), Matrika zemřelých 1864–1915, inv. č. 1057, poř. č. 17.

<sup>2</sup> Pavel VESELÝ, *Statistické zpracování příčin úmrtí v Kladně a v Kroměříži podle matrik zemřelých z let 1883–1889*, Bakalářská práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.), Univerzita Hradec Králové 2012.; Martin VAŠATA, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1883–1889 a 1903–1909*, Bakalářská práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.), Univerzita Hradec Králové 2014.

## 1. Historie města se zvláštním zaměřením na 2. polovinu 19. a počátek 20. století

Město Dačice se nachází na jihozápadní Moravě a protéká jím řeka Dyje. Název města vznikl připojením přípony *-ice* ke jménu *Dak* nebo *Dač*, což znamenalo ves lidí *Dakových* nebo *Dačových*.<sup>3</sup> První písemná zmínka o *Dačicích* pochází z roku 1183 a nachází se v kronice milevského opata Jarlocha, který zde světil kostel.<sup>4</sup> V 13. století pak *Dačice* získaly status města.<sup>5</sup> Město v průběhu let vlastnilo několik šlechtických rodů. Byli to páni z *Hradce*, *Krajířové* z *Krajku*, *Berkové* z *Dubé* a *Osteinové*. Posledním vlastníkem města byl rod *Dalbergů*.<sup>6</sup> Největší rozkvět zažilo město v 15. a 16. století, kdy byla městu přiznána tržní a cechovní privilegia. Bylo postaveno i několik nových budov, např. tvrz, zámek, radnice a věž farního kostela. Město tak postupně získalo renesanční vzhled.<sup>7</sup>

V dobách válečných konfliktů pak město utrpělo velké škody. Nejhorší z nich byla třicetiletá válka. Procházející vojska požadovala proviant a město tak bylo zcela vyčerpáno.<sup>8</sup> Období válek však mělo i světlé stránky. Rozrostl se *dačický* soukenický cech, který vyráběl sukno na uniformy. Cech pak prosperoval téměř celé 18. století.<sup>9</sup>

V létě roku 1775 zasáhly město selské bouře. K místním sedlákům se dostaly zprávy o smyšleném patentu na omezení roboty a odmítli pracovat. Sedláky uklidnilo až přivolané vojsko. Ještě tentýž rok byla 7. září robota snížena.<sup>10</sup>

Nyní se přesuneme do 19. století, které se významně projevilo na rozvoji města. Počátkem století prošlo městem několik vojsk. Proviant pro vojska byl tehdy pouze druhořadým problémem. Vojáci totiž rozšířili mezi lidmi břišní tyfus, kterému mnoho obyvatel podlehl.<sup>11</sup> Celkový vzhled *Dačic* se však nezměnil a došlo pouze k menším změnám, jako např. zvětšení zámeckého parku.<sup>12</sup> Odehrály se však události, které měly pro město zcela zásadní význam. První z nich bylo založení lesnické školy v roce 1821.

---

<sup>3</sup> Vladimír NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005, str. 577.

<sup>4</sup> Jan BISTRICKÝ – Marie KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, Dačice 2002, str. 33.

<sup>5</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 579.

<sup>6</sup> tamtéž, str. 579–580.

<sup>7</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 81–84.

<sup>8</sup> tamtéž, str. 182–185.

<sup>9</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 580.

<sup>10</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 181–182.

<sup>11</sup> tamtéž, str. 204–205.

<sup>12</sup> tamtéž, str. 201.

Škola, kterou vedl lesmistr Vincenc Hlava, zde působila deset let a získala si značný věhlas. Dalším významným milníkem byl vznik rafinerie cukru. V roce 1833 ji zde založili František Grebner<sup>13</sup> a Jean Baptist Puthon. K založení oba pány jistě podnítilo ustanovení panovníka z roku 1831, kterým bylo cukrovarnictví na 10 let osvobozeno od daně ze zisku.<sup>14</sup> Jejich rafinerie zpracovávala hlavně cukrovou řepu z Moravy. Majitelé si však nechávali dovážet i třtinový cukr až z Terstu.<sup>15</sup>

Velká změna nastala, když se ředitelem rafinerie stal Jakub Kryštof Rad z Vídně. Ihned po svém nástupu zvětšil podnikové prostory a dal postavit novou budovu. Pořídil také parní stroj a díky tomu mohla rafinerie zpracovávat více cukru.<sup>16</sup> Cukr se prodával ve tvaru homole a před jeho použitím se musel nasekat na kousky. Vypráví se, že se jednoho dne Radova manželka při sekání cukru zranila a poté si postěžovala manželovi. Na tento popud J. K. Rad sestrojil nový typ lisu a první kostky cukru na světě spatřily světlo světa na podzim roku 1841. První člověk, který tento produkt ochutnal, byla ředitelova žena. Té byla zaslána bednička s celkem 350 kusy červených a bílých kostek cukru.<sup>17</sup> Privilegium na výrobu bylo získáno o dva roky později. Rafinerie však byla uzavřena již v roce 1852. Nebyla schopna konkurovat ostatním cukrovarnickým podnikům a složitá byla i dopravní situace. Dačice totiž ležely daleko od hlavních komunikačních spojů.<sup>18</sup>

Druhá polovina 19. století pak přinesla další změny. V roce 1850 byl ve městě zřízen podkrajský úřad. Společně s tím zde byl zřízen Okresní soud a berní úřad. Dačice se tak staly významným správním střediskem, ale až do počátku 20. století zde stále nebyl žádný významnější průmysl. Jediným průmyslovým podnikem byla továrna Jana Klanga na výrobu hospodářských strojů.<sup>19</sup> Absenci průmyslu si však občané vynahrazovali svým vlastním podnikáním. V roce 1859 byly zrušeny cechy a tak bylo město až do začátku první světové války plné řemeslníků a živnostníků.<sup>20</sup>

S rozmachem podnikání bylo také potřeba založit ve městě peněžní ústav. První Občanská záložna vznikla již v roce 1865. O deset let později pak byla založena

---

<sup>13</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 581.

<sup>14</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 208.

<sup>15</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 581.

<sup>16</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 209.

<sup>17</sup> tamtéž, str. 211.

<sup>18</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 581.

<sup>19</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 225.

<sup>20</sup> tamtéž, str. 234.

Spořitelna města Dačic. Díky základnímu vkladu města a ručení jeho nemovitostmi přispívala tato instituce významně k rozvoji města. V roce 1912 například tato instituce plně zafinancovala výstavbu nového divadelního sálu.<sup>21</sup>

Koncem 19. století se rozvoj dotkl oblasti školství. V roce 1891 zde byla ustanovena měšťanská chlapecká škola. Začalo se i se stavbou její budovy a do té doby probíhalo vyučování v prozatímních prostorách. Nová školní budova byla otevřena 3. dubna 1895. Ředitelem školy se stal Karel Kamenář, který ještě toho roku navrhl, aby ve městě byla zřízena i měšťanská škola pro dívky. Ta vznikla až v roce 1907 a ihned musela řešit nevyhovující učební prostory. Problém byl vyřešen o rok později postavením druhého patra chlapecké měšťanské školy, čímž vznikly pro výuku dívek dostatečné prostory.<sup>22</sup> V roce 1894 byla také založena pokračovací průmyslová škola a o dva roky později zahájila výuku také škola hospodářská. Do vzdělávání zasahovala i katolická církev, která ve městě zřídila mateřskou školu a opatrovnu pro děti předškolního věku. Školu řídily řádové sestry a vedle péče o děti také vedly výuku dívčích ručních prací.<sup>23</sup>

Na počátku 20. století se město zabývalo obchodem, službami, zemědělstvím a průmyslem. Práci lidem nabízela například lesní správa velkostatku rodu Dalbergů s lihovarem a pilou, firma První továrna na hospodářské stroje Jan Klang a syn a městská cihelna či pivovar. Začátkem století vzniklo ve městě i mnoho spolků.<sup>24</sup> Prvním byl čtenářský spolek Dyje. Následovaly spolky, jako byla tělocvičná jednota Sokol, divadelní soubor Tyl nebo Spolek paní a dívek v Dačicích. Vznikl také velice důležitý sbor dobrovolných hasičů.<sup>25</sup> Došlo také k založení Národopisného odboru, který původně pouze sbíral podklady pro výstavu v Praze. Tento spolek později pomohl založit městské muzeum.<sup>26</sup>

Ve sledovaném období nebyla v Dačicích rozvinuta průmyslová výroba. Jediným podnikem byla již zmíněná továrna Jana Klanga, který byl původně kotlářský mistr. V roce 1878 zakoupil Klang parní stroj a založil podnik, který nesl název *První dačická továrna hospodářských strojů*. První parní stroj však brzy přestal rozvíjejícímu

---

<sup>21</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 236.

<sup>22</sup> tamtéž, str. 510–512.

<sup>23</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 262–263.

<sup>24</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 583.

<sup>25</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 252, 253, 257.

<sup>26</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 279.

se podniku stačit a musel být zakoupen nový. Firma se zaměřovala na mlátičky, řezačky a secí stroje. Majitel také přijal do společnosti svého syna a název firmy byl změněn na *Jan Klang a syn*. Dělníci v této továrně pracovali jedenáct hodin denně a měli nárok na dvě půlhodinové přestávky na jídlo. Na počátku 20. století zaměstnávala firma 60–70 dělníků. Jan Klang však svou firmu kvůli rodinným problémům prodal a od roku 1905 byla továrna ve vlastnictví jiného majitele. O rok později Klang zemřel.<sup>27</sup>

Po dlouhých jednáních se Dačice také dočkaly železniční dráhy, která spojila město s Telčí a Slavonicemi. Zastupitelstvo města o výstavbě železnice jednalo už od 70. let 19. století. Nedostatek finančních prostředků a nedůvěra ve výdělečnost železnice však výstavbu oddalovaly.<sup>28</sup> První vlak tedy přijel na Dačické nádraží 7. září 1902. Vlak přivítalo volání slávy a národní hymna *Kde domov můj*. Celou událost pak oslavila taneční zábava, kterou ten večer upořádal spolek *Tyl*.<sup>29</sup> Dráha byla vzápětí rozšířena do Dolních Rakous a z Dačic se tak bylo možno dostat vlakem až do Vídně.<sup>30</sup> Toto období se vyznačovalo i politickou aktivitou obyvatelstva. Představitelé města měli zejména liberální a sociálně demokratické smýšlení. V Dačicích se uskutečnily dokonce demonstrace za zavedení všeobecného volebního práva. V říjnu roku 1905 prošel městem průvod, který byl zakončen proslovem na dolním náměstí. Odhady počtu účastníků se ovšem liší. Pracovníci okresního hejtmánství uváděli účast 200 osob, zatímco zpravodaj sociální demokracie odhadoval účast přes 1000 občanů.<sup>31</sup>

Dačice, ale vlastně i celá jihozápadní Morava však stále neměly svou okresní nemocnici. Obyvatelé tak museli vyhledávat lékařskou pomoc v Jihlavě nebo Jindřichově Hradci.<sup>32</sup>

---

<sup>27</sup> tamtéž, str. 236–239.

<sup>28</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 241–242.

<sup>29</sup> tamtéž, str. 255.

<sup>30</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 583.

<sup>31</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 258–259.

<sup>32</sup> VI. NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, str. 288.

## 2. Demografická situace v českých zemích

Po celé 19. století se v českých zemích pozvolna zvyšoval počet obyvatelstva. Průměrná hodnota přírůstku byla s několika výkyvy 10 % za rok. Nárůst byl snížen mezi lety 1855–1866, kdy v našich zemích propukla epidemie cholery. V polovině 19. století bylo v českých zemích přibližně 6,6 milionu obyvatel.<sup>33</sup> V roce 1900 pak proběhlo sčítání lidu a podle něj žilo tehdy na našem území celkem 9,437 milionu osob. Z toho 6,319 milionu v Čechách a 3,118 milionu na Moravě a ve Slezsku.<sup>34</sup> V roce 1913 měly české země již přes 10 milionů obyvatel.<sup>35</sup>

S růstem průmyslu se postupně zvyšoval počet obyvatel žijících ve městech. Koncem 19. století zde žila téměř polovina celkové populace. Budování továren však nemělo dobrý vliv na prostředí, v němž lidé ve městech žili. Projevilo se to zejména na vyšší úmrtnosti dětí.<sup>36</sup> Přírozený přírůstek obyvatel zmenšovala vcelku vysoká emigrace, většinou do Vídně nebo za hranice monarchie. V druhé polovině století ho snižovala asi o třetinu.<sup>37</sup> Od sedmdesátých let až do přelomu století pak nastal výrazný pokles porodnosti, který byl ale vyrovnán souběžným poklesem úmrtnosti.<sup>38</sup>

Populace 19. století byla velice mladá a poměr mezi věkovými skupinami obyvatelstva se v jeho průběhu nijak výrazně neměnil.<sup>39</sup> Složení bylo velice vyvážené a děti do 14 let tvořily celou třetinu populace. Lidé středního věku (15–59 let) pak tvořili asi 7 %. Přibývalo však obyvatel, kteří byli starší než 60 let a v roce 1910 tvořila tato skupina přibližně 9 % populace.<sup>40</sup> Na venkově bylo více dětí a starších lidí než ve městech. Tam naopak díky stěhování za prací přibývaly osoby v reprodukčním věku.<sup>41</sup>

Dle soupisů osob z 18. a 19. století je zřejmé, že ženy měly ve všech věkových skupinách podstatnou početní převahu nad muži. Bylo jich totiž přinejmenším o 10 % více. Převaha žen byla pravděpodobně způsobena častými odvody mužů do armády. Ve skutečnosti byl ale poměr pohlaví vyrovnanější, protože mladí muži se často před

---

<sup>33</sup> Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004, str. 119.

<sup>34</sup> Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Jiří MUSIL – Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, str. 141.

<sup>35</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 119.

<sup>36</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 148–153.

<sup>37</sup> tamtéž, str. 142.

<sup>38</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 119.

<sup>39</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 155.

<sup>40</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 120.

<sup>41</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 155.

vojenskými odvody skrývali. Také vrchnost část svých poddaných zatajovala, aby se tím vyhnula některým daním. To že byly soupisy osob zkreslené, dokazuje i fakt, že se po ukončení napoleonských válek podíl mužů podstatně zvýšil.<sup>42</sup>

Počet narozených dětí v českých zemích se po celé století plynule zvyšoval. Začátkem 20. století se ročně rodilo 330 000 dětí. Porodnost kolísala zejména kvůli válkám a epidemiím. Poklesy však netrvaly příliš dlouho a porodnost se většinou další rok vrátila na předchozí úroveň. Nejvyšší počet narozených dětí náleží roku 1902, kdy bylo novorozenců 338 000.<sup>43</sup> Od sedmdesátých let až do konce 19. století se však v důsledku poklesu plodnosti začal počet dětí v populaci snižovat.<sup>44</sup> Pokles přispíval ke změně věkové skladby a úbytek dětí postupně urychloval stárnutí populace.<sup>45</sup>

Celé 19. století se vyznačovalo omezováním velikosti rodiny. Přispěla k tomu i hospodářská krize 70. a 80. let. Rodiny samozřejmě počet svých dětí omezovaly již dříve. Je ale pravděpodobné, že hospodářská krize a snížení životních podmínek měly na snížení porodnosti zásadní vliv.<sup>46</sup> Průměrný počet dětí v rodinách se oproti předchozím obdobím nezměnil a rodina měla stále 4–5 dětí. Mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva se ale začaly objevovat rozdíly v plodnosti. To bylo dáno zejména věkem při sňatku či zdravotním stavem obou manželů. Vliv na počet dětí mělo samozřejmě mnoho dalších okolností např. délka svazku nebo společenské poměry. Jako první omezovali počty dětí manželé žijící ve městech. V porovnání s počátkem 19. století porodily v roce 1910 vdané ženy ve věku 30–39 let méně než polovinu dětí. Pozvolna také klesal počet dětí, rozených mladšími ženami. Ve věku 25–29 let se narodilo dítě každé třetí ženě. Polovina všech dětí v roce 1910 se narodila do pěti let od sňatku. Po deseti letech manželství měla další dítě pouhá čtvrtina rodin. Na přelomu století se tedy manželská plodnost snižovala ve všech vrstvách obyvatelstva.<sup>47</sup>

V 19. století většinou převládaly děti narozené v manželství. Mimomanželské děti tvořily maximálně 4–5 %. Toto číslo se lehce zvyšovalo, ale stále se pohybovalo

---

<sup>42</sup> tamtéž, str. 155.

<sup>43</sup> tamtéž, str. 166.

<sup>44</sup> tamtéž, str. 157.

<sup>45</sup> tamtéž, str. 166.

<sup>46</sup> Jan K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, Praha 1971, str. 83.

<sup>47</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 169–171.

kolem 5 %. To však také mohlo souviset s přesnější registrací osob. Pro vývoj porodnosti byly i nadále rozhodující především manželské děti.<sup>48</sup>

Sňatečnost byla vyšší na venkově než ve městech. Na venkově byl naopak nižší průměrný věk při prvním sňatku. Sňatky ovšem měly svá omezení. Od roku 1811, kdy byl vydán občanský zákoník, musely mít osoby mladší 24 let souhlas svých zákonných zástupců. Mladí muži také museli vykonávat povinnou vojenskou službu. Úředníci, četníci nebo příslušníci vojska pak měli další omezení. Dokud nedosáhli určeného postavení, hodnosti nebo výše platu, nedostali od svého představeného povolení k sňatku. Tato nařízení byla platná až do zániku monarchie.

Celkovou sňatečnost 19. století nejvíce ovlivňoval sociální a ekonomický vývoj společnosti. Kvůli zhoršené životní situaci byl čím dál častější tzv. odklad sňatků a věk samotných snoubenců pozvolna stoupal. Většina žen i mužů po celé 19. století vstupovala do sňatku ve věku 25–29 let. Celé dvě třetiny nevěst byly starší než 25 let a každému druhému ženichovi bylo více než 30 let. Mnohým lidem se pro špatné majetkové poměry do manželství ani vstoupit nepodařilo a tak zůstávali svobodní. V druhé polovině 19. století byla svobodná zhruba desetina žen. Počet svobodných mužů byl o něco nižší, ale postupem času se jejich podíl zvyšoval. Z věkové skupiny padesátiletých mužů jich později byla svobodná celá dvanáctina. Tyto hodnoty byly s mírnými výkyvy zachovány až do počátku první světové války.<sup>49</sup>

Nezbytnou součástí lidské reprodukce je také úmrtnost. Délka lidského života se postupně prodlužovala a přibývalo lidí, kteří se vyššího věku dožili. Platilo také, že dětí mužského pohlaví bylo více. Vyššího věku se však dožíval více žen než mužů.<sup>50</sup> V polovině 19. století byla průměrná délka života pouhých 30 let. Na konci tohoto století to bylo již 40 let. Postupně se snižovala i úmrtnost dětí. Koncem století se dožívalo 15 let až 66 % dětí. Délka života byla delší zejména díky lepšímu zdravotnictví, hromadné výrobě léků a kvalitnější výživě obyvatelstva. Dalekosáhlé negativní důsledky však měla pro české země prusko-rakouská válka z roku 1866. Tento konflikt zdevastoval sever země a postupující vojska rozšířila infekční choroby, zejména neštovice a cholera.<sup>51</sup> V roce 1870 se tehdy dvacetiletí muži v průměru

---

<sup>48</sup> tamtéž, str. 167–169.

<sup>49</sup> tamtéž, str. 159–164.

<sup>50</sup> tamtéž, 190–191.

<sup>51</sup> J. K. STRŽÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, str. 84.



dožívali 58,6 let a stejně staré ženy se dožívaly 60 let. Roku 1910 to bylo již 61,1 let u mužů a 63,2 let u žen.<sup>52</sup>

V průběhu 19. století bylo také zjištěno, že se lze šíření některých nemocí vyvarovat posílenou imunitou organismu a izolací nemocných. Tyto metody se však začaly uplatňovat až od osmdesátých let a tak zůstávala nejrozšířenější nemocí tohoto století tuberkulóza.<sup>53</sup> Na počátku 20. století se díky dalším úpravám životního prostředí zcela změnila skladba úmrtnosti. Byly upraveny městské kanalizace, zvýšena kvalita hygienických podmínek a pitné vody. Díky tomu klesal zejména podíl úmrtí v důsledku přenosných chorob.<sup>54</sup>

Na přelomu 19. a 20. století byla velice často smrt spojena s nemocemi dýchacího ústrojí, které byly označovány jako zápal plic. Zvyšoval se také počet zemřelých s nádorovým onemocněním. Nejvyšší stále zůstávala úmrtnost kojenců. V sedmdesátých letech 19. století byla v některých oblastech kojenecká úmrtnost až 350 %. Na vině byla zejména nedostatečná náhražková strava a špatná kvalita pitné vody. Situace se zlepšila až s přelomem století a již zmíněnými úpravami hygienických podmínek. Kojenecká úmrtnost se snížila na zhruba 200 %, což ovšem stále bylo velice vysoké číslo, které se v západoevropských zemích v těchto letech již nevyskytovalo.<sup>55</sup>

V 19. století byla věková skladba obyvatel v českých zemích velice vyvážená a to díky rovnováze mezi plodností a úmrtností. Druhá polovina století byla sice poznamenána prusko-rakouskou válkou, ale následné mírové období bylo pro vývoj a růst velice důležité.<sup>56</sup> Až do první světové války se složení obyvatelstva zásadně nezměnilo. Populace v českých zemích byla nadále mladá. Postupem času se díky lepší zdravotní péči zvyšoval počet starších lidí, avšak podíl dětské složky byl stále značný. V roce 1910 tak připadalo na 100 obyvatel 34 dětí, které byly mladší než 15 let a 17 lidí starších než 50 let.<sup>57</sup> I přes nevyhovující hospodářské a sociální podmínky tak české země vstoupily do 20. století s věkově vyrovnaným obyvatelstvem a toto uspořádání narušila až první světová válka.<sup>58</sup>

---

<sup>52</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 190–191.

<sup>53</sup> tamtéž, str. 175–177.

<sup>54</sup> tamtéž, str. 166–167.

<sup>55</sup> tamtéž, str. 189–190.

<sup>56</sup> tamtéž, str. 190–191.

<sup>57</sup> tamtéž, str. 156–157.

<sup>58</sup> tamtéž, str. 190–191.

### 3. Stav lékařské péče v českých zemích

Již od revolučního roku 1848 probíhaly snahy o reformu veřejného zdravotnictví. V souvislosti se zrušením roboty a rozpadem patrimoniálního systému odmítala vrchnost nadále platit lékaře a ranlékaře, kteří se starali o chudé na jejich panství. Tuto situaci bylo potřeba řešit. O reformu se snažila zejména pražská lékařská fakulta v čele s ředitelem Ignácem Nádherným. Ministerstvo vnitra toto reformní úsilí zcela ignorovalo. Ignorovat postupný rozpad veřejného zdravotnictví však ministerstvo nemohlo a proto se na počátku roku 1849 obrátilo na gubernium, aby iniciovalo nové diskuze o zdravotnictví. Úkolu se ujal Ignác Nádherný a během krátké doby shromáždil vyjádření mnoha lékařů, ranlékářů, úředníků, duchovních a majitelů panství. Primárním cílem vytvořeného konceptu bylo zvýšení počtu lékařů a jejich rovnoměrné rozmístění. Ani tato vyjádření však nevedla k žádnému řešení. V roce 1850 pak ministerstvo vnitra provedlo pokus o prozatímní organizaci zdravotní správy, která však neměla na stav zdravotnictví vliv. V důsledku reformy státní správy a snížení počtu krajů z 16 na 7, byl snížen také počet krajských lékařů. Zároveň s tím byla zrušena organizace krajských ranlékářů.<sup>59</sup>

Positivnější změny přišly až v dubnu roku 1870, kdy byl vydán základní celoříšský zdravotní zákon. Tímto zákonem byly zřízeny instituce okresních lékařů. Obecní a obvodní lékaře zřizovala samospráva. Následovaly zemské zdravotní zákony, roku 1884 na Moravě a roku 1888 v Čechách. Podle nich musely obce nad 6000 obyvatel platit alespoň jednoho lékaře. Obce s menšími počty obyvatel se pak měly sdružit a zvolit lékaře obvodního. Povinností lékařů bylo mnoho. Měli dohlížet na zdravotní ústavy, porodní báby, očkování obyvatelstva, celkovou hygienu a kvalitu potravin. K tomu se přidávalo ohledávání mrtvol, bezplatné léčení chudých a boj proti šarlatánům. Úkolů bylo mnoho a plat 400 zlatých nedostačoval ani k zajištění existenčního minima. I přesto měla tato změna svá pozitiva. Byla totiž vytvořena síť lékařů, kteří byli dostupní i v místech, kde předtím byla lékařská pomoc nedosažitelná.<sup>60</sup>

Změnilo se také postavení zdravotních pracovníků. Největší změny se dočkali ranlékaři, kteří již od revolučního roku 1848 požadovali zrovnoprávnění s plnoprávními doktory medicíny. Zrovnoprávnění dosáhli až po zrušení ranlékařského studia na

---

<sup>59</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 122–125.

<sup>60</sup> *tamtéž*, str. 126–127.

počátku 70. let a následném prosazení jednotného titulu MUDr. V roce 1891 byly pak ranlékaři začleněni i do lékařských komor. Současně s tím rostly počty lékařů, i když byly jejich počty v jednotlivých zemích rozdílné. V Čechách roku 1849 bylo pouze 720 lékařů a 994 ranlékařů. Na počátku 20. století bylo lékařů již 2508 a ranlékařů 118. Zvýšil se také počet porodních bab. V roce 1849 se jich v Čechách pohybovalo 3660 a na přelomu století jich bylo 5743.<sup>61</sup>

Ve srovnání s předchozím stoletím je století 19. velice bohaté na informace o zdravotním stavu obyvatelstva. Přispělo k tomu hlavně kvalitnější rozeznávání příčin nemocí a hlášení o nich. V roce 1851 byla hlášení o příčinách smrti zavedena jako povinná. Zároveň se rozšířila označení chorob. Tyto byly o dvacet let později rozděleny do 16 skupin. Schéma vydrželo až do roku 1895, kdy s ohledem na infekční onemocnění bylo rozšířeno a to na 25 skupin. Rakousko-Uhersko toto své schéma zavedlo i přesto, že dva roky předtím byla na konferenci v Chicagu přijata Bertillonova klasifikace nemocí.<sup>62</sup>

K postupnému zlepšování zdravotnímu stavu populace přispívala i péče o čistotu vody, kanalizace, dezinfekce nebo izolace nemocných. Znamenalo to pozitivní změnu a také pokles nemocnosti a úmrtnosti.<sup>63</sup> Na zdravotní stav obyvatel měly pozitivní vliv i zákony o úrazovém a nemocenském pojištění dělnictva z roku 1888. Zaměstnancům byla poskytnuta podpora při nemoci, která činila 60 % z jejich denní mzdy. A pokud se dělník v provozu zranil a nebyl již schopen práce, jeho důchod činil 2/3 z jeho obvyklého výdělku.<sup>64</sup>

Podstatnou část medicínského pokroku tvořila i prevence ve formě očkování. V letech 1872–1873 vypukla epidemie neštovic a zasáhla nejen neočkované, ale překvapivě i očkované osoby. Epidemie však měla i kladný dopad, protože když odezněla, tak bylo zavedeno u školních dětí povinné očkování a následné přeočkovávání. Díky tomu byly neštovice téměř vymýceny. Roku 1897 se vyskytlo pouhých 6 smrtelných případů a následující roky již na tuto chorobu nezemřel nikdo. Na počátku 20. století tedy pro české země neznamenal neštovice takové ohrožení jako

---

<sup>61</sup> tamtéž, str. 130–131.

<sup>62</sup> tamtéž, str. 120.

<sup>63</sup> J. K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, str. 65–66.

<sup>64</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, 182–183.

doposud. Následně byly hlášeny jen ojedinělé případy této choroby. V širším rozsahu se neštovice objevily až v období první světové války.<sup>65</sup>

Mezi další nemoci patřily např. břišní tyfus a záškrť. Tyfus byl spojen hlavně se špatnými hygienickými podmínkami a pod tímto označením byly často vedeny i jiná infekční onemocnění s podobnými příznaky. Úmrtnost tyfem začala klesat až v poslední čtvrtině století. Záškrť byl znám pod několika různými názvy (např. difteritis, mázdřivka) a lékaři jej kvůli méně častému výskytu zařazovali mezi nemoci dýchacího ústrojí. Povinné hlášení této nemoci bylo nařízeno až po epidemii v 70. letech 19. století. Úmrtnost začala klesat až po odhalení původce infekce v roce 1883 a následném vyvinutí vakcíny.<sup>66</sup>

Největším problémem tohoto století zůstávala tuberkulóza. Tímto pojmem byla označována pouze její plicní forma a její ostatní podoby bývaly označovány jako běžné nemoci. To samozřejmě přispívalo k šíření. Dokonce iněkteří lékaři si mysleli, že tuberkulóza není nakažlivá. Předpisy, jako je např. zákaz líbání tuberkulózních pacientů na ústa, které šíření této nemoci zabraňovaly, byly zaváděny velice pozvolna. Tato choroba byla nejčastěji zaznamenávána v průmyslových oblastech a úmrtnost se začala snižovat až na počátku 20. století.<sup>67</sup> Krátce předtím totiž došlo k objevení rentgenových paprsků. Ty se daly mimo jiné použít i k odhalení plicní tuberkulózy, takže mohla být nemoc včas zastavena.<sup>68</sup>

Druhá polovina 19. století přinesla do životů obyvatelstva mnoho změn. Nejvýznamnější z nich bylo zrušení roboty a následný rozvoj průmyslu. Rozmach však zažily také přírodní vědy, medicína a zdravotnictví.<sup>69</sup> Díky různým objevům byly například objasněny původci záškrty, kapavky nebo tuberkulózy. Tyto objevy objasňovaly podstatu nemocí, proti kterým se lidská společnost doposud neuměla bránit.<sup>70</sup>

Na počátku 20. století se stav lékařské péče mnoho nezměnil. Významná část obyvatelstva stále umírala na nemoci spojené s dýchacím ústrojím, které lékaři většinou označovali jako zápal či zánět plic. Postupně se zvyšovala úmrtnost osob, u kterých byla

---

<sup>65</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 121.

<sup>66</sup> J. K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, str. 66.

<sup>67</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 121.

<sup>68</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 184.

<sup>69</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 119.

<sup>70</sup> J. K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, str. 59–60.

zjištěna nádorová onemocnění. Vzhledem k tomu, že osminu všech úmrtí lékaři klasifikovali jako sešlost věkem, mohlo být nádorových onemocnění mnohem více. Nejčastějšími příčina úmrtí dětí byly pak střevní katar či vrozená slabost, které nebyly nijak blíže specifikovány, a umírala na ně téměř pětina narozených dětí.<sup>71</sup>

Opravdové příčiny těchto úmrtí však tehdejšími lékaři nebyly známy. Sešlost věkem mohla skrývat jakoukoliv tehdy neznámou nemoc. Početná byla i skupina tzv. náhlých onemocnění, která obsahovala i mnoho cévních, mozkových a srdečních chorob. Stav tehdejší medicíny se tak nejlépe odrážel v početné skupině „ostatních přirozených příčin smrti“, kam spadaly všechny tehdy nediodagnostikovatelné choroby.<sup>72</sup>

O tehdejšímu stavu obyvatelstva vypovídají také zajímavé údaje z odvodních komisí z let 1896–1897. Podle nich nebyla více jak třetina všech tehdejších branců schopna vojenské služby, z důvodu celkové tělesné slabosti.<sup>73</sup>

### 3.1 Stav lékařské péče v Dačicích

Přibližně ve 14. století byl v Dačicích zřízen špitál u kaple sv. Anny. Původně sloužil jako zařízení pro ubytování kupců a poutníků a až později sem byli umístováni chudobní, nemocní a přestárlí občané.<sup>74</sup> Z tohoto období se bohužel nedochovaly žádné zápisy a k dispozici jsou tak pouze nepřímé informace.<sup>75</sup> Zařízení bylo udržováno z peněz měšťanů. Po třicetileté válce, kdy špitál zpusťl, jej zachránila pouze obětavost obyvatelstva. Byli zde ustanoveni správci, kteří byli také placeni z městské pokladny. V Dačicích však stále nebyl žádný ranhojič či lékař a tak bylo město závislé pouze na péči místního lazebníka.<sup>76</sup>

Po nástupu císaře Josefa II. na trůn byla špitální kaple u sv. Anny zrušena a v roce 1879 odsvěcena. Panovníkovy reformy se naštěstí dalších objektů v Dačicích nedotkly. Kaple byla po odsvěcení přestavěna na skladiště a poté na soukromé obydlí.<sup>77</sup> Městský špitál byl pak pravděpodobně přesunut do jiných prostor.<sup>78</sup>

---

<sup>71</sup> L. FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, str. 187.

<sup>72</sup> L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, str. 121.

<sup>73</sup> tamtéž, str. 122.

<sup>74</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 46–47, 99.

<sup>75</sup> tamtéž, str. 99.

<sup>76</sup> tamtéž, str. 170.

<sup>77</sup> tamtéž, str. 194.

<sup>78</sup> tamtéž, str. 216.

V roce 1846 dostaly Dačice bohatý dar, který měl sloužit ke zřízení Mariánské opatrovny. Tuto opatrovnu mělo spravovat město a její vznik umožnil Jan Svoboda, což byl dačický rodák žijící ve Vídni. V roce 1845 odkázal městu dva domy ve Vídni a jejich prodejem byl získán dostatečný obnos pro stavbu opatrovny. V opatrovně bylo poté pro zchudlé měšťany zřízeno dohromady 20 ubytovacích míst. Polovina pro muže a polovina pro ženy. O přijetí do péče opatrovny rozhodovala městská rada a občané museli být bez výjimky římskokatolického vyznání.<sup>79</sup>

Dačice však stále neměly svou nemocnici. Obyvatelé se dokonce sami snažili sesbírat peníze potřebné k její výstavbě. V roce 1888 byla dokonce zřízena nadace v Městské záložně, ale město se nakonec kvůli nedostatku financí vlastní nemocnice nedočkalo.<sup>80</sup> Tento rok zde byl zřízen pouze tzv. zvláštní městský chudobinec, kde by nejchudší lidé dostali alespoň základní péči. Dle městské kroniky ho založil 1. srpna starosta města František Nerada a zavázal město k placení většiny výloh spojených s péčí o chudé.<sup>81</sup>

Ve sledovaném období byla lékařská péče v Dačicích ve velmi špatném stavu. Záznamy o lékařské péči ve městě nejsou dostupné. V druhé polovině 19. a počátkem 20. století byla v Dačicích pouze již zmiňovaná Mariánská opatrovna a výše zmíněný chudobinec, zvaný také horní špitál.<sup>82</sup> Podle dostupné literatury se o běžná zranění staral hlavně městský lazebník<sup>83</sup> a s většími zdravotními obtížemi museli obyvatelé jezdit do dalekého Jindřichova Hradce nebo Jihlavy.<sup>84</sup>

S činnostmi těchto nemocnic se pojí archiválie, které vlastní příslušné Státní okresní archivy. Archivní fond jindřichohradecké nemocnice je však dle informací, které mi poskytla vedoucí oddělení PhDr. Helena Hálová, dosud nezpracovaný a tedy nepřístupný. Ve stejném stavu jsou i archiválie nemocnice v Jihlavě. Ze sledovaného období se dochovala pouze část provozní agendy, zejména podací protokoly. Většina zdravotnické dokumentace pochází většinou až z 30. let 20. století a jak mi sdělil archivář Mgr. Jiří Jelínek, fond je taktéž nezpracovaný.

---

<sup>79</sup> tamtéž, str. 216.

<sup>80</sup> tamtéž, str. 265.

<sup>81</sup> Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, Archiv Města Dačice, Pamětní kniha města Dačic I. díl (1888–1932), bez inv. č., str. 17.

<sup>82</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 283.

<sup>83</sup> tamtéž, str. 170.

<sup>84</sup> tamtéž, str. 265.

## 4. Vývoj církevních matrik v českých zemích

Matrika je úřední kniha, sloužící k evidenci osob a obsahuje skutečnosti spojené s životem obyvatelstva. Jsou zde zaznamenány údaje o narození, sňatku a úmrtí osob. Z těchto matrik lze získat informace např. o přírůstku či úbytku obyvatelstva.<sup>85</sup> Tyto knihy v minulosti vedla různá zařízení, a proto známe např. matriky církevní, vojenské, školní nebo židovské. Nejstarší církevní matrika dochovaná na našem území je kniha oddaných z Jáchymova a pochází z roku 1531.<sup>86</sup>

Samotný počátek matrik lze na našem území spojit se zaváděním křesťanství a vzrůstajícím vlivem církve. Druhý lateránský koncil, který se konal v roce 1139, považoval vedení těchto knih za zcela samozřejmé. Část středověké administrativy měla na starosti správu jednotlivých oblastí a do této skupiny spadají i církevní matriky.<sup>87</sup> Tyto matriky se vedly v rámci farností, což byly od 13. století církevní jednotky, které spravovaly území v jejich evidenci. Farář z této farnosti prováděl křty, svatby a pohřby a zároveň s tím je i zaznamenával do matriky.<sup>88</sup>

Důležitým mezníkem pro vývoj matrik byl Tridentický koncil, který se konal mezi lety 1545–1563 v Itálii. Tento koncil přikázal katolickým kněžím, aby vedly knihy, do kterých budou zapisovat křty a sňatky. Nebyly stanoveny žádné jednotné vzory, podle kterých by faráři do matrik zapisovali.<sup>89</sup> Zápisy tak byly velice jednoduché a stručné. Do knihy křtů se zapisovalo pouze jméno pokřtěného a jména kmotrů. Kniha sňatků pak obsahovala jména svatebčanů a svědků, poté datum a místo svatby.<sup>90</sup>

Vzory zápisů byly stanoveny až římským rituálem z roku 1614. Zároveň přibyla povinnost zapisovat úmrtí.<sup>91</sup> Do matrik zemřelých se původně místo data úmrtí zaznamenával pouze den pohřbu. Dále se až do roku 1714 neuváděla příčina smrti. Od tohoto roku ale museli lékaři mrtvolu prohlédnout a zároveň vypsát doklad o příčině smrti.<sup>92</sup> Podobu vzorů pak až do roku 1784 ovlivňovala pouze církev. Matriky byly vedeny na farách jako jedna kniha, do které se společně zapisovalo narození (matrica

---

<sup>85</sup> Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, Historická Demografie 6, 1972, str. 42.

<sup>86</sup> Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, Praha 2004, str. 8.

<sup>87</sup> Ivana MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj*, Bakalářská práce, (ved. PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D.), Západočeská univerzita v Plzni 2012, str. 7–9.

<sup>88</sup> tamtéž, str. 11.

<sup>89</sup> tamtéž, str. 16.

<sup>90</sup> Václav BARTUŇEK, *Historický vývoj matrik*, Časopis rodopisné společnosti 12, 1940, str. 10.

<sup>91</sup> M. MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie*, str. 12.

<sup>92</sup> tamtéž, str. 10.

baptisatorum), sňatky (matrica kopulatorum) a úmrtí (matrica mortuorum).<sup>93</sup> Tato kniha byla nazývána matrikou tripartitní, což bylo odvozeno z latinského tres partes, tedy tři části.<sup>94</sup>

Roku 1686 olomoucký biskup Karel z Lichtenštejna nařídil, že všechny farnosti musí každý rok odevzdat biskupské kanceláři opisy všech matrik. Toto nařízení se později rozšířilo i do Čech a tyto opisy následně hrály velikou roli. Opisům se totiž většinou dostalo lepší péče než originálům.<sup>95</sup>

Když nastoupila na trůn Marie Terezie, začala ihned pozvolna omezovat moc církve a přenášet její pravomoci na státní správu. Faráři museli každého čtvrt roku zasílat krajským úřadům údaje o celkových počtech křtů, sňatku a pohřbů. Panovnice také zakázala užívání příjmí, které se postupně změnilo v dědičné příjmení. Taktéž pozměnila zapisování otců u nemanželských dětí. Doposud se totiž do matrik jejich jména neuváděla a byl pouze proveden zápis, že se otec např. utopil v polévce nebo ztratil v lese. Vedení matrik také výrazně změnilo zavedení domovních čísel.<sup>96</sup>

Nejvýznamnější reformy týkající se matrik proběhly za vlády Josefa II. Změny, které tento panovník provedl, byly pro vedení matrik zcela zásadní. V roce 1870 dostaly státní úřady za úkol vést tzv. civilní matriky pro občany, kteří byli bez náboženského vyznání.<sup>97</sup> O rok později byl vydán patent, který byl zároveň jakousi normou pro vedení matrik. Katolické matriky byly také prohlášeny za veřejné listiny, takže získaly plnou právní platnost.<sup>98</sup> Vůbec nejvýznamnější byl však císařův patent z února 1784. Ten nařizoval, že vedené záznamy se musí rozdělit do jednotlivých knih. Tím skončily tzv. tripartitní knihy.<sup>99</sup> Téhož roku byly ustanoveny formuláře, pomocí kterých se matrika vyplňovala. Každá farnost také musela vést jednotlivé obce ve své působnosti odděleně. Buď jako samostatnou matriční knihu nebo alespoň její oddíl.<sup>100</sup>

---

<sup>93</sup> tamtéž, str. 12.

<sup>94</sup> I. MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj*, str. 20.

<sup>95</sup> tamtéž, str. 23.

<sup>96</sup> tamtéž, str. 26–28.

<sup>97</sup> M. MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie*, str. 12.

<sup>98</sup> I. MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj*, str. 31.

<sup>99</sup> M. MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie*, str. 10.

<sup>100</sup> I. MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj*, str. 31.



O rok později také v rámci podřízení církevní moci státu začal matriky kontrolovat státní aparát. Ten se zajímal především o obsah matričních knih, který umožňoval lepší evidenci občanů, a v souvislosti s tím musely být matriky přehledné.<sup>101</sup>

Výsledkem josefínských reforem bylo hlavně sjednocení matričních zápisů. Matriky stále vedla katolická církev, ale prostřednictvím patentům již byla podřízena státu. Do matrik zemřelých, které jsou hlavním tématem této práce, se tedy zapisovalo: datum úmrtí, datum a místo pohřbu, číslo domu, jméno a příjmení zemřelého, náboženské vyznání, pohlaví, věk a způsob smrti. Dále zde mělo být uvedeno i jméno pohřbívacího kněze. Tato nařízení pak pouze s drobnými obměnami platila až do roku 1949.<sup>102</sup>

---

<sup>101</sup> M. MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie*, str. 12.

<sup>102</sup> I. MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj*, str. 33–34.

## 5. Sbírka církevních matrik v Dačicích

První matriku zemřelých ve městě založil farář Martin Zikmund Schwartz. Na Dačickou farnost nastoupil v roce 1667, avšak bližší časový údaj o založení není znám.<sup>103</sup>

Pro tuto práci byla použita matrika zemřelých, která je uložena ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Jedná se o fond s názvem Sbírka matrik Jihočeského kraje a konkrétní matrika je uložena pod inventárním číslem 1057.<sup>104</sup> Matrika zemřelých obsahuje záznamy z let 1864–1915 a má celkem 455 stran. Sledovaného období, tedy let 1900–1914, se týkají pouze strany 295–444.

Každá strana matriční knihy má předtištěné záhlaví, které má devět polí a některá z nich jsou dále rozdělena. Tato pole mají názvy Doba úmrtí a pohřbu, Číslo domu, Jméno zemřelého, Náboženství (katolické, nekatolické), Rodu (mužského, ženského), Stáří (léta, měsíce, dnové), Nemoc nebo způsob smrti, Zaopatřoval, Pochoval. Pod každým názvem je pole popsáno německy.

Ve sledovaném období zaznamenával úmrtí zejména místní farář Augustin Pospíšil, který většinou prováděl i pohřby. Společně s ním do matriky zapisovali i kooperátoři Josef Tobolka (1900–1906), František Máchal (1906) a Eduard Rozmahel (1906–1914). U mrtvorozených dětí prováděli zápisy Josef Linhart (1900–1906), Jan Zářečný (1906–1910) a František Hruška (1913–1915), což byli místní hrobaři. Vzhledem k tomu, že v letech 1911 a 1912 nebyly žádné děti mrtvorozené, není jisté, kdy přesně se Zářečný a Hruška vystřídali. V některých letech lze najít i zápisy provedené místním katechetou Janem Smetanou.

Zápisy jsou většinou psány česky, pouze příčiny smrti jsou zapsány kombinací češtiny a latiny. U příslušníků šlechtického rodu Dalbergů nebo jiných význačnějších osob jsou pole většinou vyplněna německy.

---

<sup>103</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 167.

<sup>104</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915.

## 6. Příčiny úmrtí v Dačicích

Tato bakalářská práce popisuje obyvatele, kteří zemřeli pouze v Dačicích a jejichž smrt byla zaznamenána. Kvůli nedostupnosti archivních materiálů nejbližších nemocnic nelze s jistotou určit, zda jsou v matrice zaneseni i lidé, kteří zemřeli v Jindřichohradecké nebo Jihlavské nemocnici.

Pro zpracování matričních záznamů byl použit tabulkový procesor Microsoft Excel. Do tabulky byly přepsány tyto údaje z matriky: jméno, příjmení, pohlaví, narození, úmrtí, dožitý věk (dny, měsíce, roky), nemoc nebo způsob smrti. Vzhledem k tomu, že pro jednu chorobu existovalo několik označení, bylo potřeba tyto záznamy sjednotit. K tomu napomohla Bertillonova mezinárodní klasifikace nemocí, přesněji její revize z roku 1929.<sup>105</sup> K záznamům z matriky tedy přibyla kolonka, sloužící pro zápis příslušného čísla skupiny chorob. S překladem latinských a německých názvů nemocí pomohl slovník<sup>106</sup> a webové stránky projektu Genea.<sup>107</sup> Tyto zdroje byly rovněž uplatněny pro pochopení podstaty některých nemocí.

V první části jsou prezentovány jednotlivé roky. Úvod je věnován celkové úmrtnosti, podílu mužů a žen a jsou zde také zdůrazněni nejmladší a nejstarší zemřelí. Následuje výčet věkových skupin. U každé jsou uvedeny informace o počtu zemřelých, poměru zemřelých mužů a žen a podílu věkové skupiny na úmrtnosti celého roku.

U každé skupiny je uveden počet úmrtí, podíl zemřelých mužů a žen a podíl skupiny na úmrtnosti celého roku. Kategorie novorozenců je doplněna tabulkou s rozdělením dle věku: perinatální (0–6 dní), novorozenecké (7–27 dní), ponovorozenecké (28–364 dní). Popis jednotlivých skupin zahrnuje informace o nejčastějších příčinách smrti a vysvětleny jsou i názvy neobvyklých chorob. Zdůrazněny jsou také některé zajímavosti či významní lidé. Na závěr roku je umístěna tabulka s počtem úmrtí ve věkových skupinách a jeho procentuální znázornění. Věkové skupiny jsou následující: 0–1 rok (0–364 dní), 1–14 let, 15–44 let, 45–64 let, 65 a více let.

---

<sup>105</sup> Miroslav ŠANTRŮČEK – Václav DOLEJŠÍ, *Abecední seznam mezinárodní klasifikace nemocí: statistická klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti ve znění 9. decenální revize*, Praha 1987.

<sup>106</sup> Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů, příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995.

<sup>107</sup> <http://www.genea.cz/informace/slovnicky/nejcastejsi-priciny-umrti/> [citováno 22. 3. 2016]

Druhá část obsahuje souhrn sledovaného období, který je doplněn tabulkami a grafy. Dosavadní výsledky jsou seřazeny dle pohlaví a věkových skupin. Ke každé skupině náleží graf, prezentující nejčastější příčiny smrti. V závěru jsou všechny příčiny úmrtí seřazeny v tabulce podle Bertillonovy klasifikace z roku 1929.

**Tabulka č. 1: Skupiny nemocí dle Bertillonovy klasifikace**

I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně
II.	Rakoviny a jiné nádory
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové
IV.	Nemoci krve a ústrojů krevtovorných
V.	Otravy vleklé a prudké
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu
XIV.	Vrozené vady tvarové
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku
XVI.	Stařecká sešlost
XVII.	Smrti násilné a úrazové
XVIII.	Neurčené příčiny smrti

**Tabulka č. 2:** Nemoci a příčiny smrti v Bertillonově klasifikaci

Skupina	Obsažené nemoci a příčiny smrti
I.	tyf břišní i skvrnitý, spalničky, spála, neštovice, záškrť, úplavice, všechny druhy tuberkulózy, syfilis a jiné
II.	všechny druhy rakoviny a zhoubné a nezhoubné nádory
III.	revmatismus, kurděje, křivice, nemoci štítné žlázy a jiné
IV.	krvácivé stavy, chudokrevnost, leukémie a nemoci sleziny
V.	alkoholismus a otravy organickými nebo anorganickými látkami
VI.	záněty mozku a mozkových plén, krvácení do mozku, nemoci míchy, epilepsie, křeče u dětí mladších 5 let, nemoci oka a ucha
VII.	záněty srdce a jeho částí, nemoci srdce a tepen, zkmartění tepen, sněť, anomálie krevního tlaku a mizní nemoci
VIII.	nemoci hrtanu, záněty průdušek, zánět plic, pohrudnice, záducha, rozedma plic a všechny plicní nemoci s výjimkou tuberkulózy
IX.	žaludeční nemoci, záněty celého zažívacího ústrojí, stěvní katarh, průjem, cirhóza jater, kýla a vředy
X.	záněty ledvin, ledvinové kameny, nemoci mužských a ženských orgánů vyjma rakoviny
XI.	potraty, mimoděložní těhotenství, poporodní krvácení, otrava krve a poporodní nemoci
XII.	nemoci kůže, nežit či zánět vaziva
XIII.	nemoci kostí a kloubů s výjimkou tuberkulózy a revma

Skupina	Obsažené nemoci a příčiny smrti
XIV.	vrozená vodnatelnost, rozštěp páteře a vady nazvané zrůdnosti
XV.	předčasné narození, vrozená slabost a jiné nemoci s výjimkou mrtvě narozených
XVI	stařecká sešlost
XVII.	všechny druhy sebevraždy (oběšením, utopením, skokem z vyvýšeného místa, bodem, zastřelením a jiné), všechny druhy vraždy (vražda dítěte, vražda nožem či střelnou zbraní), napadení jedovatým zvířetem, uhoření, otrava, utopení, neobvyklá zima, blesk
XVIII.	náhlá smrt, nedostatečně určené nebo nerozlišené příčiny

## 6.1 Prezentace jednotlivých let

1900<sup>108</sup>

V prvním roce sledovaného období zemřelo celkem 65 osob, z toho 30 mužů a 35 žen. Dvě děti byly mrtvorozené, nejstarším zemřelým byl 90 letý muž.

Tabulka č. 3 Úmrtnost dle pohlaví v roce 1900

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	30	35	65
<b>%</b>	46,2%	53,8%	100%

Nejpočetnější věková skupina zahrnuje děti do jednoho roku života a zabírá 30,8 %. V tomto roce zemřelo celkem 20 dětí, z toho 13 chlapců a sedm dívek. Jeden chlapec a jedna dívka byli mrtvorození. Nejčastější příčinou smrti byly plicní choroby s osmi případy a střevní katary s pěti případy. Další příčiny smrti byly vrozená slabost a žloutenka. Jeden chlapec zemřel kvůli hysterii, což byl nejspíše druh záchvatu nebo křeče.

Tabulka č. 4 Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1900

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	8
<b>Novorozenecké</b>	1
<b>Ponovorozenecké</b>	11
<b>Celkem</b>	20

Ve skupině 1–14 let zemřelo sedm osob. Konkrétně to byl jeden chlapec a šest dívek. Chlapec zemřel na střevní katar. Pět dívek zemřelo v důsledku plicních chorob a jedna se utopila v řece Dyji při koupání. Jednalo se o Helenu Klimovou, která byla u řeky se svou sestrou. Celá kategorie zahrnuje v tomto roce 10,8 % celkové úmrtnosti. Do této skupiny patří také Marie Gabriela Dalberg, dcera ze šlechtického rodu. Zemřela na zánět plic ve věku jedenácti let.

<sup>108</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 295–304.

Další je věková kategorie 15–44 let, zabírající 15,4 %. Spadá do ní deset obyvatel, konkrétně pět mužů a pět žen. U mužů byla nejčastější chorobou plicní tuberkulóza se třemi případy. Další choroby byly rakovina žaludku a blíže nespecifikované vysílení po materializování vředu. Ženy zemřely v důsledku srdečních vad, ochrnutí dělohy po porodu a zánětu mozkových blan. V řece Dyji se utopila Marie Klimova, sestra výše zmíněné Heleny.

Předposlední skupinou jsou obyvatelé ve věku 45–64 let, kteří zaujímají 13,8 % z celku. Do skupiny spadá devět lidí, z toho dva muži a sedm žen. První muž zemřel na zánět plic a druhý na chrlení krve, což označovalo vykašlávání krve z dýchacích cest. Jeden muž zemřel kvůli vodnatelnosti plic. Nejčastější příčinou smrti u žen byly plicní choroby se třemi případy. Další ženy zemřely kvůli chrlení krve a rakovině dělohy. Jedna žena zemřela na „pyrémiu,” Avšak ve slovníku se tato choroba nachází pod heslem pyémie. Je to stav, při kterém jsou v krevním oběhu přítomné infikované sraženiny.

Poslední skupinou jsou obyvatelé starší než 65 let, kteří představují 29,2 % celkové úmrtnosti v tomto roce. Je to druhá největší skupina tohoto roku. Patří sem 19 lidí, z toho devět mužů a deset žen. Nejčastější příčinou smrti byla u obou pohlaví sešlost věkem s celkem devíti případy. Mezi další příčiny patří mrtvice s třemi případy a rakovina se dvěma. Dále se objevila srdeční vada a tuberkulóza. Jeden muž zemřel kvůli chronickému alkoholismu.

Tabulka č. 5 Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1900

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	13	7	20	30,8%
<b>1–14</b>	1	6	7	10,8%
<b>15–44</b>	5	5	10	15,4%
<b>45–64</b>	2	7	9	13,8%
<b>65+</b>	9	10	19	29,2%
<b>Celkem</b>	30	35	65	100,0%



## 1901<sup>109</sup>

V druhém roce sledovaného období bylo zemřelých o deset více než v roce předcházejícím. Zemřelo celkem 75 obyvatel, z toho 39 mužů a 36 žen. Tři děti byly mrtvorozené, nejstarší zemřelou byla 89 letá žena.

Tabulka č. 6 Úmrtnost dle pohlaví v roce 1901

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	39	36	75
<b>%</b>	52,0%	48,0%	100%

První věková skupina zaujímá 21,3 % a spadá do ní 16 dětí, sedm chlapců a devět dívek. Mrtvorození dva chlapci a jedna dívka. Nejčastějšími chorobami byly střevní katar s pěti případy, následován katarem plicním s případy čtyřmi. Tři děti zemřely kvůli vrozené slabosti. Jedna dívka zemřela na psotník, což bylo označení dětských křečí. Vzhledem ke stavu tehdejší medicíny však takto byly označovány všechny křeče, které vedly ke smrti dítěte.

Tabulka č. 7 Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1901

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	6
<b>Novorozenecké</b>	3
<b>Ponovorozenecké</b>	7
<b>Celkem</b>	16

Ve věkové kategorii 114 let zemřelo dohromady 22 osob, z toho 16 chlapců a šest dívek. Nejčastější příčinou smrti byla spála, tento rok jí podlehl 13 dětí. Dalšími chorobami byly zánět plic, srdeční vada a pyémie. Dvě děti zemřely na skrofulózu, což byl tuberkulózní typ onemocnění krčních uzlin. Jeden chlapec zemřel kvůli křivici neboli poruše tvorby kostí. Kategorie představuje 29,3 % úmrtí a v tomto roce je největší.

<sup>109</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 304–315.

Nejmenší podíl tj. 10,7 % zabírá věková skupina 15–44 let. Nachází se v ní osm obyvatel, z toho pět mužů a tři ženy. Nejčastější příčinou smrti byla u obou pohlaví plicní tuberkulóza se čtyřmi případy úmrtí. Muži dále zemřeli v důsledku mrtvice, spály a zánětu plic. Jedna žena zemřela kvůli zánětu mozku.

Předposlední je věková kategorie 45–64 let, která představuje 13,3 % úmrtí. Nachází se zde deset osob, z toho tři muži a sedm žen. Muži zemřeli kvůli otravě krve, nemoci ledvin a mrtvici. Tři ženy podlely tuberkulóze, další pak zápalu plic, srdeční vadě a zánětu ledvin.

Poslední a zároveň druhou nejpočetnější skupinou jsou starší 65 let, ve které zemřelo celkem 19 lidí. Skupina představuje 25,3 % celku a je v ní osm mužů a jedenáct žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s osmi případy. Druhou nejčastější příčinou pak byly plicní choroby, kvůli nimž zemřelo šest lidí. Dva lidé (muž a žena) zemřeli v důsledku chronického alkoholismu. Dalšími chorobami byly hnisání žebních kostí a srdeční vada. Zánětu průdušek zde v tomto roce podlehl vysloužilý generálmajor c. k. armády. Byl to Carl svobodný pán von Sturfeder a zemřel ve věku 84 let. Do této skupiny byla přiřazena i žena, u níž nebyl zaznamenán věk ani datum jejího narození. Žena zemřela kvůli sešlosti věkem a tato diagnóza byla hlavním důvodem pro její přidání.

Tabulka č. 8 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1901*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	7	9	16	21,3%
<b>1–14</b>	16	6	22	29,3%
<b>15–44</b>	5	3	8	10,7%
<b>45–64</b>	3	7	10	13,3%
<b>65+</b>	8	11	19	25,3%
<b>Celkem</b>	39	36	75	100,0%

## 1902<sup>110</sup>

V tomto roce zemřelo v Dačicích celkem 71 obyvatel, pouze o čtyři obyvatele méně než v minulém roce. Zemřelo 38 mužů a 33 žen. Dvě děti byly mrtvorozené, nejstarším zemřelým byl 92 letý muž.

Tabulka č. 9 Úmrtnost dle pohlaví v roce 1902

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	38	33	71
<b>%</b>	53,5%	46,5%	100%

Kategorie novorozenců s 28,2 % je tento rok největší. Patří do ní celkem 20 dětí, z toho jedenáct chlapců a devět dívek. Mrtvorození byli jeden chlapec a jedna dívka. Šest dětí zemřelo v důsledku plicních chorob, pět poté kvůli střevnímu kataru. Dalšími příčinami smrti byly psotník, zánět mozkových blan a vrozená slabost – vše se dvěma případy úmrtí. Jeden chlapec se udusil kvůli příčné poloze při porodu.

Tabulka č. 10 Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1902

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	4
<b>Novorozenecké</b>	3
<b>Ponovorozenecké</b>	13
<b>Celkem</b>	20

Věková skupina 1–14 let zaujímá 14,1 %. Ve skupině se nachází deset dětí, z toho čtyři chlapci a šest dívek. Pět dětí zemřelo v důsledku plicních chorob, dvě na skrofulózu. Ve výčtu nemocí následují tuberkulóza uzlin, zánět mozkových blan a spalničky.

Následující věková kategorie 15–44 let je tento rok nejmenší. Zabírá pouze 8,5 % a řadí se do ní šest lidí, konkrétně čtyři muži a dvě ženy. Téměř všichni podleli tuberkulóze plic, pouze jedna žena zemřela kvůli kurdějím.

<sup>110</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 315–325.

Skupina obyvatel 45–64 let pojímá devět lidí a zahrnuje 12,7 % úmrtí v tomto roce. Nachází se zde devět lidí, z toho šest mužů a tři ženy. Dva muži zemřeli v důsledku plicních chorob, další kvůli vadě srdce, rakovině a zánětu ledvin. Ženy zemřely kvůli mrtvici, rakovině a plicnímu kataru.

Poslední a nejpočetnější je kategorie obyvatel starších než 65 let. Kategorie zabírá 36,6 % z celku a spadá do ní 26 obyvatel. Poměr pohlaví je vyrovnaný, tedy 13 mužů a 13 žen. Nejčastější příčinou byla sešlost věkem s jedenácti případy. Čtyři lidé zemřeli kvůli nemocem ledvin, čtyři na rakovinu. Dalšími chorobami byly srdeční vada, chronický alkoholismus a syfilis. U jedné ženy se vyskytlo onemocnění nazvané atheromatoso. Podle slovníku je to stav, kdy po ucpání mazové žlázy vzniká cysta, která se později může zanítit.

Tabulka č. 11 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1902*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	11	9	20	28,2%
<b>1–14</b>	4	6	10	14,1%
<b>15–44</b>	4	2	6	8,5%
<b>45–64</b>	6	3	9	12,7%
<b>65+</b>	13	13	26	36,6%
<b>Celkem</b>	38	33	71	100,0%

## 1903<sup>111</sup>

V tomto roce došlo ve městě k 61 úmrtím, tudíž o deset méně než v roce předešlém. Celkem zemřelo 27 mužů a 34 žen. V tomto roce byli čtyři mrtvorození, nejstarší zemřelou byla 84 letá žena.

Tabulka č. 12 Úmrtnost dle pohlaví v roce 1903

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	27	34	61
<b>%</b>	44,3%	55,7%	100%

Kojenecká úmrtnost je s 36,1 % největší skupinou a spadá do ní 22 dětí. Konkrétně je to 14 chlapců a osm dívek. Mrtvorození byli dva chlapci a dvě dívky. Nejčastější příčinou smrti byly plicní choroby se sedmi případy a střevní katar s případy šesti. Dvě děti zemřely kvůli zánětu mozkových blan, další pak kvůli skrofulóze, předčasnému porodu a žloutence.

Tabulka č. 13 Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1903

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	7
<b>Novorozenecké</b>	2
<b>Ponovorozenecké</b>	13
<b>Celkem</b>	22

Do věkové kategorie 1–14 let náleží osm dětí, z toho tři chlapci a pět dívek. Chlapci zemřeli kvůli záškrtu, spále a zánětu plic. Dívky podlely zánětům průdušek, střevnímu kataru a zánětu mozkových blan. Jedna dívka zemřela v důsledku zánětu močových trubic. Celá kategorie pak zabírá pouze 13,1 % celku.

Skupina obyvatel 15–44 let zabírá stejně jako skupina předchozí 13,1 %. Nezměnil se ani počet zemřelých. Zemřelo osm lidí, přesněji tři muži a pět žen. Muži

<sup>111</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 326–334.

zemřeli na tuberkulózu plic, srdeční vadu a chronický alkoholismus. Čtyři ženy zemřely v důsledku tuberkulózy plic, jedna z nich kvůli rakovině dělohy.

Předposlední a zároveň nejmenší, je věková skupina 45–64 let. Zabírá 8,2 % z tohoto roku a náleží sem pouze pět lidí, tedy jeden muž a čtyři ženy. Muž zemřel kvůli ochrnutí srdce, čímž byla zřejmě míněna jeho zástava. Ženy zemřely na zánět plic, hysterii, nemoc ledvin a ochrnutí srdce.

Skupina obyvatel nad 65 let pojímá dohromady 18 lidí, z toho šest mužů a dvanáct žen. Z celého roku tato věková kategorie zabírá 29,5 %. Nejčastější příčinou smrti byla mrtvice s celkem sedmi případy. Čtyři lidé zemřeli kvůli sešlosti věkem, tři poté na plicní choroby. Mezi další příčiny patří rakovina, syfilis a tuberkulóza.

*Tabulka č. 14 Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1903*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	14	8	22	36,1%
<b>1–14</b>	3	5	8	13,1%
<b>15–44</b>	3	5	8	13,1%
<b>45–64</b>	1	4	5	8,2%
<b>65+</b>	6	12	18	29,5%
<b>Celkem</b>	27	34	61	100,0%

## 1904<sup>112</sup>

Počet zemřelých se oproti minulému roku lehce zvýšil, celkem jich bylo 69. Zemřelo 37 mužů a 32 žen. Dvě děti byly mrtvorozené a nejstarší zemřelou byla 94 letá žena.

Tabulka č. 15 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1904*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	37	32	69
<b>%</b>	53,6%	46,4%	100%

Novorozenců zemřelo celkem 13 a v tomto roce představují 18,8 % celku. Patří sem deset chlapců a pouze tři dívky. Výše zmíněnými mrtvorozenými byli dva chlapci, oba se narodili mrtví po dlouho trvajícím 10 měsíčním těhotenství. Tři chlapci zemřeli kvůli plicním chorobám, dva v důsledku záškrty a psotníku. Dalšími příčinami smrti byly střevní katar a vrozená slabost, obojí se dvěma případy. Dvě dívky zemřely kvůli slabosti po předčasném porodu a jedna na střevní katar.

Tabulka č. 16 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1904*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	6
<b>Novorozenecké</b>	2
<b>Ponovorozenecké</b>	5
<b>Celkem</b>	13

Věková skupina 1–14 let je s 11,6 % nejmenší. Zahrnuje osm dětí, z toho čtyři chlapce a čtyři dívky. Dva chlapci podlehlí střevnímu kataru a další dva plicním chorobám. Tři dívky podlehly zánětu plic, jedna zánětu mozkových blan.

Do kategorie 15–44 let spadá devět lidí, z toho pět mužů a čtyři ženy. Tři muži zemřeli kvůli plicní tuberkulóze, další kvůli chronickému alkoholismu a vadě srdce. Dvě ženy zemřely v důsledku rakoviny, další na tuberkulózu a nemoc ledvin. Celá kategorie v tomto roce zabírá 13 %.

<sup>112</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 335–344.

Předposlední skupině 45–64 let náleží 18,8 % celku a nachází se v ní 13 lidí. Zemřelo osm mužů a pět žen. Tři muži zemřeli v důsledku plicních chorob, dva podlehlí rakovině. Dalšími příčinami smrti byly chronický alkoholismus a sešlost věkem. Jeden muž zemřel kvůli změknutí mozku, což bylo označení pro odumírání mozkových buněk. Tři ženy zemřely na vady srdce a cév, další dvě kvůli rakovině.

Skupina nejstarších obyvatel nad 65 let je opět největší a zabírá 37,7 %. Patří sem 26 lidí, deset mužů a 16 žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem 15 případy a plicní choroby s případy šesti. Dalšími příčinami byly mrtvice a nemoc jater. Jeden muž zemřel kvůli zánětu pobřišnice, což je název pro blánu, která se nachází v břišní dutině a obaluje většinu orgánů.

Tabulka č. 17 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1904*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	10	3	13	18,8%
<b>1–14</b>	4	4	8	11,6%
<b>15–44</b>	5	4	9	13,0%
<b>45–64</b>	8	5	13	18,8%
<b>65+</b>	10	16	26	37,7%
<b>Celkem</b>	37	32	69	100,0%



## 1905<sup>113</sup>

Tento rok zemřelo 60 lidí, tedy o devět méně než v roce předcházejícím. Zemřelo 23 mužů a 37 žen. Mrtvorozené bylo jedno dítě, nejstarší zemřelou byla 91 letá žena.

Tabulka č. 18 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1905*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	23	37	60
<b>%</b>	38,3%	61,7%	100%

Ve skupině novorozenců bylo tento rok zaznamenáno celkem devět úmrtí, z toho tři chlapci a šest dívek. Jedna dívka byla mrtvorozená. Pět dětí zemřelo kvůli vrozené slabosti, dvě děti podlely střevnímu kataru. Jeden chlapec zemřel na záškrť. Novorozenci zabírají 15,3 % z celku.

Tabulka č. 19 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1905*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	5
<b>Novorozenecké</b>	3
<b>Ponovozenecké</b>	1
<b>Celkem</b>	9

Kategorie 1–14 let je nejmenší a zaujímá pouze 8,5 %. Patří sem pět dětí, konkrétně jeden chlapec a čtyři dívky. Chlapec zemřel v důsledku vrozené srdeční vady. Dvě dívky zemřely kvůli plicním chorobám, dvě na zánět hrtanu.

Další skupina obyvatel 15–44 let zaujímá 10,2 %. Nachází se zde dohromady šest lidí, z toho čtyři muži a dvě ženy. Všichni muži zemřeli na tuberkulózu, ženy na zánět pobřišnice a zánět plic.

Kategorie obyvatel 45–64 let je se svými 25,4 % druhá největší a zahrnuje 15 lidí. Řadí se do ní sedm mužů a osm žen. Nejčastější příčinou smrti byla u obou pohlaví rakovina se čtyřmi případy úmrtí. Následovaly dvě srdeční vady, záněty plic,

<sup>113</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 345–353.

mrtvice a záněty ledvin. Jeden muž zemřel kvůli mozkové hlíze, což je infekce mozkové tkáně.

Poslední věkovou skupinou jsou obyvatelé nad 65 let. Tato skupina je stejně jako v minulém roce největší a zabírá 40,7 %. Spadá sem 24 lidí, z toho osm mužů a 16 žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s jedenácti případy. Pět lidí zemřelo kvůli srdečním a cévním chorobám. Dalšími příčinami smrti byly rakovina, záněty ledvin, plicní choroby a nedokrevnost. Do skupiny byla zařazena i žena, u níž není zaznamenán věk ani datum narození. Ke jménu byla přidána poznámka, že se jedná o vdovu. Žena zemřela kvůli sešlosti věkem, a proto byla přidána do této věkové kategorie.

*Tabulka č. 20 Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1905*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	3	6	9	15,0%
<b>1–14</b>	1	4	5	8,3%
<b>15–44</b>	4	2	6	10,0%
<b>45–64</b>	7	8	15	25,0%
<b>65+</b>	8	17	25	41,7%
<b>Celkem</b>	23	37	60	100,0%

## 1906<sup>114</sup>

Počet zemřelých se v tomto roce zvýšil o pět osob. Celkem zemřelo 65 obyvatel, z toho 25 mužů a 40 žen. Dvě děti byli mrtvorozené, nejstarší zemřelou byla 88 letá žena.

Tabulka č. 21 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1906*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	25	40	65
<b>%</b>	38,5%	61,5%	100%

Kategorie novorozenců je druhá největší. Představuje 27,7 % celku a nachází se v ní 18 dětí, z toho osm chlapců a deset dívek. Zmínění mrtvorození byli dva chlapci. Deset dětí zemřelo kvůli plicním chorobám, tři v důsledku střevního kataru. Dvě děti zemřely kvůli zánětu pobřišnice a spalničkám. Jeden chlapec se narodil předčasně v 7. měsíci těhotenství.

Tabulka č. 22 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1906*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	3
<b>Novorozenecké</b>	2
<b>Ponovorozenecké</b>	13
<b>Celkem</b>	18

Do skupiny 1–14 let spadá dohromady dvanáct dětí, tři chlapci a devět dívek. Nejčastější příčinou smrti byly plicní choroby, v jejichž důsledku zemřeli všichni chlapci a čtyři dívky. Dalšími příčinami smrti u dívek byly záškrt, zánět hrtanu a tyfus. Celá skupina zabírá 18,5 %.

Skupina obyvatel 15–44 let zaujímá 9,2 % a zahrnuje šest lidí, z toho čtyři muže a dvě ženy. Téměř všichni z této skupiny zemřeli v důsledku plicních chorob, pouze dva muži zemřeli kvůli mozkovému nádoru.

<sup>114</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 354–363.

Další a současně nejmenší kategorií jsou lidé ve věku 45–64 let, kteří představují pouze 7,7 %. Patří sem pět lidí, tři muži a dvě ženy. Muži zemřeli v důsledku rakoviny střev a tuberkulózy. Jeden muž zemřel kvůli zánětu osrdečníku, což je blána obalující srdce. Ženy zemřely kvůli rakovině žaludku a srdeční vadě

Poslední a opět nejpočetnější je věková skupina s obyvateli staršími než 65 let. Řadí se sem celkem 24 lidí a to sedm mužů a 17 žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem se sedmi případy. Šest lidí zemřelo kvůli plicním chorobám a šest na rakovinu. Následují tři cévní onemocnění a zánět ledvin. Jedna žena se udusila vlastní neopatrností. Celá skupina představuje 36,9 % z celku.

*Tabulka č. 23 Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1906*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	8	10	18	27,7%
<b>1–14</b>	3	9	12	18,5%
<b>15–44</b>	4	2	6	9,2%
<b>45–64</b>	3	2	5	7,7%
<b>65+</b>	7	17	24	36,9%
<b>Celkem</b>	25	40	65	100,0%

## 1907<sup>115</sup>

Počet úmrtí se oproti minulému roku snížil pouze nepatrně a to o tři případy. Tento rok zemřelo 62 lidí, z toho 24 mužů a 38 žen. Jedno dítě bylo mrtvorozené. Nejstarší zemřelou byla 96 letá žena a jedná se o vůbec nejstarší osobu v celém sledovaném období.

Tabulka č. 24 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1907*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	24	38	62
<b>%</b>	38,7%	61,3%	100%

Skupina novorozenců se oproti předešlému roku výrazně zmenšila a zaujímá 12,9 %. Patří sem osm dětí, z toho tři chlapci a pět dívek. Jeden chlapec byl mrtvorozený. Dva chlapci podlehlí střevní chřipce, všechny dívky zemřely v důsledku plicních chorob.

Tabulka č. 25 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1907*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	1
<b>Novorozenecké</b>	0
<b>Ponovorozenecké</b>	7
<b>Celkem</b>	8

Tento rok nejmenší je kategorie 1–14 let a zahrnuje sedm dětí, z toho tři chlapce a čtyři dívky. Dva chlapci a tři dívky zemřeli kvůli plicním chorobám. Všechny ostatní děti podlehly střevnímu kataru. Kategorie zaujímá pouze 11,3 %.

Věková skupina 15–44 let zabírá 17,7 %. Patří sem jedenáct lidí, z toho tři muži a osm žen. Dva muži skonali kvůli plicní tuberkulóze, třetí podlehl zánětu ledvin. U žen byla nejčastější příčinou smrti tuberkulóza, konkrétně to byly tři případy plicní formy a jedna tuberkulóza páteře. Dalšími chorobami byly tyfus a vada srdce.

<sup>115</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 364–373.

Kategorie 45–64 let je s 19,4 % druhá největší z tohoto roku. Řadí se sem dvanáct lidí a poměr pohlaví je vyrovnaný, tedy šest mužů a šest žen. Nejčastější příčinou smrti byla rakovina se třemi případy. Následují dvě srdeční vady, plicní choroby a záněty ledvin. Jeden muž zemřel v důsledku choroby s názvem „morbus maculosus werehofii“, což je stav, při kterém je v krvi nízký počet krevních destiček.

Poslední a stejně jako v minulém roce nejpočetnější je skupina obyvatel nad 65 let. Patří sem 24 lidí, z toho devět mužů a 15 žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem devíti případy. Pět lidí podlehl rakovině, čtyři zemřeli kvůli srdečním chorobám. Mezi další choroby patří záněty plic, tuberkulóza a zánět pobříšnice. Jedna žena zemřela kvůli gangréně. Celá skupina pak představuje 38,7 % úmrtí tohoto roku.

Tabulka č. 26 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1907*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	3	5	8	12,9%
<b>1–14</b>	3	4	7	11,3%
<b>15–44</b>	3	8	11	17,7%
<b>45–64</b>	6	6	12	19,4%
<b>65+</b>	9	15	24	38,7%
<b>Celkem</b>	24	38	62	100,0%

## 1908<sup>116</sup>

Tento rok se počet zemřelých opět zvýšil a to na 68 osob, z toho 30 mužů a 38 žen. Mrtvorozené byly dvě děti, nejstarším zemřelým byl 91 letý muž.

Tabulka č. 27 Úmrtnost dle pohlaví v roce 1908

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	30	38	68
<b>%</b>	44,1%	55,9%	100%

Skupina novorozenců se vzhledem k minulému roku téměř zdvojnásobila. Zemřelo 15 dětí, z toho sedm chlapců a osm dívek. Dvě dívky byly mrtvorozené. Nejčastější příčinou smrti byly plicní a střevní choroby, obě se šesti případy. Jeden chlapec zemřel kvůli vrozené slabosti. Novorozenci v tomto roce představují 22,1 %.

Tabulka č. 28 Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1908

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	3
<b>Novorozenecké</b>	1
<b>Ponovorozenecké</b>	11
<b>Celkem</b>	15

Kategorie 1–14 let je se 7,4 % nejmenší a patří sem pouze pět dětí. Konkrétně jsou to dva chlapci a tři dívky. Chlapci zemřeli na zánět plic a zánět hrtanu. Dívky zemřely kvůli kataru plic a zánětu mozkových blan.

Skupina obyvatel 15–44 let zabírá 13,2 %. Spadá do ní devět lidí, z toho pět mužů a čtyři ženy. Tři muži podlehli tuberkulóze plic, dva srdeční vadě. Ženy zemřely v důsledku tuberkulózy, zánětu mozkových blan, hysterie a padoucnice.

Obyvatelé ve věku 45–64 let zahrnují deset lidí, přesněji šest mužů a čtyři ženy. Nejčastější příčinou smrti byla u mužů tuberkulóza se třemi případy. Další choroby byly zánět mozku, zánět ledvin a rakovina. Jeden muž zemřel kvůli neprůchodnosti střev.

<sup>116</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 374–384.

Ženy zemřely v důsledku dvou srdečních vad, mrtvice a rakoviny. Celá věková skupina představuje 14,7 % z tohoto roku.

Kategorie občanů starších než 65 let zaujímá 42,6 %. Patří sem 29 lidí, z toho deset mužů a 19 žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem 13 případy. Čtyři lidé zemřeli kvůli rakovině a čtyři kvůli srdečním chorobám. Dalšími příčinami pak byly záněty plic a mozku. Jedna žena spáchala sebevraždu oběšením. Do této skupiny se řadí i Friedrich Egbert Kämmerer von Worms, který patřil k šlechtickému rodu Dalbergů. Zemřel v 86 letech a jako příčina smrti je uvedena sešlost věkem.

*Tabulka č. 29 Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1908*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	7	8	15	22,1%
<b>1–14</b>	2	3	5	7,4%
<b>15–44</b>	5	4	9	13,2%
<b>45–64</b>	6	4	10	14,7%
<b>65+</b>	10	19	29	42,6%
<b>Celkem</b>	30	38	68	100,0%



## 1909<sup>117</sup>

Tento rok zemřelo 75 obyvatel, z toho 37 mužů a 38 žen. Jedno dítě bylo mrtvorozené, nejstarším zemřelým byl 90 letý muž.

Tabulka č. 30 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1909*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	37	38	75
<b>%</b>	49,3%	50,7%	100%

Kategorie novorozenců zaujímá 22,7 %. Nachází se v ní 17 dětí, z toho devět chlapců a osm dívek. Jeden chlapec byl mrtvorozený. Nejčastější příčinou smrti byly plicní choroby s osmi případy. Šest dětí podlehl střevním chorobám, dvě zemřely kvůli vrozené slabosti.

Tabulka č. 31 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1909*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	4
<b>Novorozenecké</b>	0
<b>Ponovorozenecké</b>	13
<b>Celkem</b>	17

Do věkové skupiny 1–14 let náleží 13 dětí, z toho šest chlapců a sedm dívek. Nejčastější příčinou smrti byly plicní choroby, zemřelo kvůli nim šest dětí. Zbýlými chorobami byly spála, záškrt a zánět střev. Jedna pětiletá dívka zemřela kvůli rakovině mozku. Celá kategorie zabírá 17,3 %.

Kategorie 15–44 let představuje 16 % z tohoto roku. Zahrnuje dvanáct lidí, konkrétně sedm mužů a pět žen. Celkem jedenáct lidí zemřelo na plicní tuberkulózu, pouze jedna žena kvůli srdeční vadě.

---

<sup>117</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 385–395.

Předposlední je skupina obyvatel ve věku 45–64 let, ve které se nachází 16 lidí. Poměr pohlaví je vyrovnaný, tedy osm mužů a osm žen. U obou pohlaví byly nejčtenější plicní choroby s pěti případy a tuberkulóza se čtyřmi případy. Dalšími příčinami smrti byly rakovina, srdeční vady a záněty ledvin. Celá skupina zabírá 21,3 % úmrtí z tohoto roku.

Skupina obyvatel nad 65 let představuje 22,7 % z celku a řadí se sem 17 lidí. Jde o sedm mužů a deset žen. Šest osob zemřelo kvůli sešlosti věkem, další čtyři pak na rozedmu plic. Tři lidé podlehli rakovině, další pak srdečním vadám a cukrovce. Jdna žena zemřela v důsledku blíže nespecifikované rakoviny obličeje.

*Tabulka č. 32 Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1909*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	9	8	17	22,7%
<b>1–14</b>	6	7	13	17,3%
<b>15–44</b>	7	5	12	16,0%
<b>45–64</b>	8	8	16	21,3%
<b>65+</b>	7	10	17	22,7%
<b>Celkem</b>	37	38	75	100,0%

## 1910<sup>118</sup>

Oproti minulému roku se počet zemřelých snížil na 68 osob. Z celkového počtu zemřelo 43 mužů a 25 žen. Mrtvorozené bylo jedno dítě, nejstarším zemřelým byl 91 letý muž.

Tabulka č. 33 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1910*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	43	25	68
<b>%</b>	63,2%	36,8%	100%

Novorozenci zaujímají 17,6 % a do této skupiny patří dvanáct dětí. Jedná se o pět chlapců a sedm dívek. Jeden chlapec byl mrtvorozený. Celkem sedm dětí podlehl plicním chorobám, tři zemřely kvůli vrozené slabosti. Jedna dívka zemřela v důsledku zánětu střev.

Tabulka č. 34 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1910*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	1
<b>Novorozenecké</b>	4
<b>Ponovorozenecké</b>	7
<b>Celkem</b>	12

Věková skupina 1–14 let je s 8,8 % nejmenší. Nachází se zde pouze šest dětí, tři chlapci a tři dívky. Chlapci zemřeli v důsledku zánětu ledvin, zánětu mozku a zánětu žaludku. Dívky podlehly plicní formě tuberkulózy, zánětu srdce a plic.

Další kategorií jsou lidé ve věku 15–44 let, kteří zaujímají 19,1 % celku. Patří sem dohromady 13 dětí, z toho deset mužů a tři ženy. Šest mužů zemřelo kvůli tuberkulóze plic, další pak v důsledku epilepsie, tyfu a srdeční vady. Jeden muž zemřel kvůli chronickému alkoholismu. Ženy zemřely kvůli vysílení po porodu a plicní tuberkulóze. Jedna žena byla nalezena utonulá.

<sup>118</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 396–405.

Skupina obyvatel 45–64 let zahrnuje 14 lidí, konkrétně deset mužů a čtyři ženy. Čtyři muži zemřeli na vadu srdce, další tři kvůli zánětu plic. Dalšími chorobami byly zánět pobřišnice, chronický alkoholismus a zánět ledvin. Dvě ženy zemřely v důsledku mrtvice, další pak kvůli tuberkulóze a srdeční vadě. Celá věková skupina zabírá 20,6 % z celku.

Poslední věkovou kategorií jsou lidé starší než 65 let. Patří sem 23 obyvatel, z toho 15 mužů a osm žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem 17 případy. Dalšími chorobami byly tři vady srdce, rozedma plic a tuberkulóza. Jeden muž zemřel kvůli úplavici. Skupina nejstarších obyvatel zaujímá 33,8 % z celkové úmrtnosti.

Tabulka č. 35 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1910*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	5	7	12	17,6%
<b>1–14</b>	3	3	6	8,8%
<b>15–44</b>	10	3	13	19,1%
<b>45–64</b>	10	4	14	20,6%
<b>65+</b>	15	8	23	33,8%
<b>Celkem</b>	43	25	68	100,0%

## 1911<sup>119</sup>

Úmrtnost se vzhledem k minulému roku zvýšila o čtyři případy. Zemřelo 72 lidí, z toho 38 mužů a 34 žen. Tento rok je výjimečný pro velice nízkou úmrtnost dětí a žádné z nich také nebylo mrtvorozené. Nejmladší zemřelou byla dívka, která žila pouhé dva dny. Nejstarší zemřelou byla 91 letá žena.

Tabulka č. 36 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1911*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	38	34	72
<b>%</b>	52,8%	47,2%	100%

Do kategorie novorozenců se řadí šest dětí, z toho tři chlapci a tři dívky. Téměř všichni zemřeli v důsledku vrozené slabosti, pouze jeden chlapec zemřel kvůli plicnímu zánětu. Novorozenci zaujímají 8,3 % celku.

Tabulka č. 37 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1911*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	1
<b>Novorozenecké</b>	0
<b>Ponovorozenecké</b>	5
<b>Celkem</b>	6

Skupina dětí ve věku 1–14 let zabírá 11,1 %. Nachází se v ní osm dětí, přesněji čtyři chlapci a čtyři dívky. Téměř všechny děti zemřely kvůli plicním chorobám, jeden chlapec zemřel na zánět střev.

Nejmenší je s 6,9 % věková skupina 15–44 let. Patří sem celkem pět lidí, z toho tři muži a dvě ženy. Všichni zemřeli kvůli plicní tuberkulóze, jeden muž podlehl nádoru na ledvině.

<sup>119</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 406–416.

Další je kategorie 45–64 let a spadá do ní 18 lidí. Poměr pohlaví je vyrovnaný, tedy devět mužů a devět žen. Nejčastějšími příčinami smrti byly srdeční vady se sedmi případy. Zánětu ledvin podleli tři lidé, plicním chorobám dva. Dalšími chorobami byly zánět pobřišnice, rakovina a tuberkulóza. Jeden muž se utopil v potoce. Kategorie zaujímá 25 % úmrtí v tomto roce.

Poslední je věková skupina obyvatel nad 65 let a zabírá 48,6 % celku. Do skupiny patří 35 lidí, z toho 19 mužů a 16 žen. Celkem 21 lidí zemřelo kvůli sešlosti věkem. Devět lidí zemřelo kvůli srdeční vadě. Dalšími chorobami byly rakovina a tuberkulóza. Jeden muž zemřel v důsledku otravy krve.

Tabulka č. 38 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1911*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	3	3	6	8,3%
<b>1–14</b>	4	4	8	11,1%
<b>15–44</b>	3	2	5	6,9%
<b>45–64</b>	9	9	18	25,0%
<b>65+</b>	19	16	35	48,6%
<b>Celkem</b>	38	34	72	100,0%

## 1912<sup>120</sup>

Ve sledovaném období se tento rok vyznačuje nejmenším počtem úmrtí. Zemřelo 43 lidí, z toho 22 mužů a 21 žen. Žádné dítě nebylo mrtvorozené, dvě z nich však zemřely záhy po porodu. Nejstarším zemřelým byl 86 letý muž.

Tabulka č. 39 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1912*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	22	21	43
<b>%</b>	51,2%	48,8%	100%

V kategorii novorozenců zemřelo šest dětí, čtyři chlapci a dvě dívky. Téměř všechny děti podlely střevními chorobám, pouze dvě děti zemřely kvůli vrozené slabosti. Šlo o chlapce a dívku, sourozence, kteří se narodili předčasně. Tato věková skupina představuje 14 % z celku.

Tabulka č. 40 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1912*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	2
<b>Novorozenecké</b>	0
<b>Ponovorozenecké</b>	4
<b>Celkem</b>	6

Do věkové skupiny 1–14 let náleží pět dětí, z toho čtyři chlapci a jedna dívka. Téměř všechny děti zemřely kvůli zánětu plic, pouze dva chlapci zemřeli na záškrť. Skupina zabírá 11,6 %.

Věková skupina 15–44 let je nejmenší a zaujímá 9,3 %. Patří sem čtyři lidé, přesněji tři muži a jedna žena. Všichni zemřeli v důsledku tuberkulózy.

Kategorie obyvatel ve věku 45–64 let představuje 16,3 % celku. Nachází se zde sedm lidí, z toho tři muži a čtyři ženy. Muži zemřeli kvůli rakovině žaludku, tuberkulóze a chronickému alkoholismu. Dvě ženy zemřely kvůli mozkové mrtvici, další dvě kvůli srdeční vadě.

<sup>120</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 417–424.

Poslední je věková skupina obyvatel nad 65 let. Zaujímají 48,8 % a řadí se sem 21 lidí, osm mužů a 13 žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem jedenácti případy. Tři lidé zemřeli v důsledku mozkové mrtvice a další tři kvůli rakovině. Dalšími chorobami byly zánět ledvin a rozedma plic. Jeden muž zemřel v důsledku chronického alkoholismu. Do této věkové kategorie patří i Karl von Kunz, bývalý prezident zemského soudu v Opavě. Zemřel ve věku 83 let kvůli zkrtnatění tepen.

Tabulka č. 41 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1912*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	4	2	6	14,0%
<b>1–14</b>	4	1	5	11,6%
<b>15–44</b>	3	1	4	9,3%
<b>45–64</b>	3	4	7	16,3%
<b>65+</b>	8	13	21	48,8%
<b>Celkem</b>	22	21	43	100,0%



## 1913<sup>121</sup>

Tento rok zemřelo o pět lidí více než v roce minulém. Zahynulo celkem 52 obyvatel, z toho 25 mužů a 27 žen. Mrtvorozené bylo jedno dítě, nejstarší zemřelou byla 93 letá žena.

Tabulka č. 42 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1913*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	25	27	52
<b>%</b>	48,1%	51,9%	100%

Novorozenců zemřelo tento rok osm a představují 15,4 %. Řadí se sem sedm chlapců a jedna dívka. Jeden chlapec byl mrtvorozený. Tři chlapci zemřeli kvůli vrozené slabosti, další poté kvůli zánětu plic, psotníku, zánětu střev a spalničkám. Dívka podlehla zánětu plic.

Tabulka č. 43 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1913*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	3
<b>Novorozenecké</b>	0
<b>Ponovorozenecké</b>	5
<b>Celkem</b>	8

Věková skupina 1–14 let zabírá 17,3 %. Patří sem devět lidí, z toho dva chlapci a sedm dívek. Chlapci zemřeli v důsledku spalniček a skrofulózy, všechny dívky podlehly plicním chorobám.

Do kategorie 15–44 let spadá dohromady jedenáct lidí, z toho šest mužů a pět žen. Nejčastější příčinou smrti byla tuberkulóza s celkem sedmi případy úmrtí. Jeden muž zemřel v důsledku zánětu plic, jedna žena kvůli vadě srdce. Jeden muž se oběsil a záznam v matrice uvádí, že tento čin provedl v porušení mysli a ve strachu před trestem. Další podrobnosti nebyly uvedeny. Celá kategorie představuje 21,2 % z celku.

<sup>121</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 425–433.

Další jsou obyvatelé ve věku 45–64 let a zaujímají 21,2 %. Do skupiny patří jedenáct lidí, konkrétně pět mužů a šest žen. Dva muži zemřeli kvůli zánětu ledvin, další kvůli mozkové mrtvici a tuberkulóze. Jeden muž zemřel v důsledku kostižeru levé nohy. Tři ženy zemřely kvůli vadě srdce, další podlehly tuberkulóze, zánětu pobřišnice a zánětu střev.

Poslední skupina jsou lidé starší než 65 let, kteří představují 25 % úmrtí z celého roku. Řadí se sem 13 lidí, z toho pět mužů a osm žen. Nejčastější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem devíti případy. Mezi další choroby patří rakovina, vada srdce a mrtvice.

Tabulka č. 44 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1913*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	7	1	8	15,4%
<b>1–14</b>	2	7	9	17,3%
<b>15–44</b>	6	5	11	21,2%
<b>45–64</b>	5	6	11	21,2%
<b>65+</b>	5	8	13	25,0%
<b>Celkem</b>	25	27	52	100,0%

## 1914<sup>122</sup>

Poslední rok sledovaného období zemřelo 60 osob, z toho 27 mužů a 33 žen. Žádné dítě nebylo mrtvorozené a nejstarším zemřelým byl 86 letý muž.

Tabulka č. 45 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1914*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	27	33	60
<b>%</b>	45,0%	55,0%	100%

Počet novorozenců se oproti minulému roku nezměnil. Zemřelo osm dětí, pět chlapců a tři dívky. Jedna dívka byla mrtvorozená. Nejčastější příčinou smrti byly vrozená slabost se pěti případy a střevní katar se dvěma. Jeden chlapec podlehl zánětu plic. Novorozenci představují 13,6 % úmrtí tohoto roku.

Tabulka č. 46 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1914*

<b>Kojenecký věk</b>	<b>Počet</b>
<b>Perinatální</b>	2
<b>Novorozenecké</b>	2
<b>Ponovozenecké</b>	4
<b>Celkem</b>	8

Do věkové skupiny 1–14 let náleží sedm dětí, z toho dva chlapci a pět dívek. Jeden chlapec zemřel na střevní tyfus, druhý kvůli tuberkulóze. Téměř všechny dívky zemřely v důsledku plicních chorob, pouze jedna kvůli zánětu mozkových blan. Skupina zaujímá 11,9 %.

Kategorie 15–44 let představuje 11,9 % z celku. Do kategorie patří sedm lidí, konkrétně tři muži a čtyři ženy. Dva muži podlehl rakovině a tuberkulóze plic, třetí muž zemřel kvůli bližší nespecifikovanému roztržení boule v hrdle. Jedna žena zemřela v důsledku rakoviny konečníku, další na tuberkulózu plic.

<sup>122</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika zemřelých 1864–1915, str. 434–444.

Další skupinou jsou obyvatelé ve věku 45–64 let. Skupina zabírá 18,6 % a řadí se do ní jedenáct osob, z toho osm mužů a tři ženy. Čtyři muži zemřeli kvůli srdeční vadě, další poté kvůli chronickému alkoholismu a zánětu ledvin. Jeden muž se zastřelil v náhlém porušení mysli. Do této skupiny spadá i další příslušník šlechtického rodu Dalbergů, Friedrich Kämmerer von Worms. Dožil se 51 let a zemřel kvůli celkovému poškození nervového systému. Ženy zemřely v důsledku vrozené vady žlučových cest, tuberkulóze a srdeční vadě.

Poslední věkovou kategorií jsou lidé nad 65 let a patří sem 26 osob. Konkrétně je to osm mužů a 18 žen. Nejčtenější příčinou smrti byla sešlost věkem s celkem 18 případy. Mezi další choroby patří rakovina, plicní choroby a vady srdce. Jeden muž zemřel kvůli zánětu močového měchýře, jedna žena kvůli sněti nohou. Tato kategorie představuje 44,1 % úmrtí v tomto roce.

Tabulka č. 47 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1914*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>	<b>%</b>
<b>0–1</b>	5	3	8	13,3%
<b>1–14</b>	2	5	7	11,7%
<b>15–44</b>	3	4	7	11,7%
<b>45–64</b>	8	3	11	18,3%
<b>65+</b>	9	18	27	45,0%
<b>Celkem</b>	27	33	60	100,0%

## 6.2 Souhrn

### 6.2.1 Celková úmrtnost dle pohlaví

Celkem bylo zpracováno 966 matričních záznamů. Ve sledovaném období zemřelo 966 obyvatel, z toho 465 mužů a 501 žen. Mrtvorozených dětí bylo, jak ukazuje tabulka č. 49, celkem 22, z toho 14 chlapců a osm dívek. V této tabulce je znázorněn i procentuální poměr k celkovému počtu novorozenců.

Poměr pohlaví byl většinou vyrovnaný. Výjimkou jsou roky **1905, 1906, 1907 a 1908**. Tehdy byl počet zemřelých žen výrazně vyšší. V roce **1909** byl však poměr pohlaví nejvyrovnanější z celého sledovaného období. Zemřelí muži převažovali nejvýrazněji v roce **1910**. Poslední řádek tabulky č. 50 také vypovídá, že zemřelých žen bylo průměrně o 2,1 % více než mužů. Tabulka č. 51 poté shrnuje počty zemřelých mužů a žen v jednotlivých letech. Pro snazší orientaci v těchto dvou tabulkách jsou nižší hodnoty zvýrazněny červenou a vyšší hodnoty zelenou barvou. Roky s vysokým nepoměrem mužů a žen jsou označeny tučně.

Tabulka č. 48 *Úmrtnost dle pohlaví v letech 1900–1914*

	<b>Muži</b>	<b>Ženy</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	465	501	966
<b>%</b>	48,1%	51,9%	100,0%

Tabulka č. 49 *Mrtvorození dle pohlaví v letech 1900–1914*

	<b>Chlapci</b>	<b>Dívky</b>	<b>Celkem</b>
<b>Počet</b>	14	8	22
<b>%</b>	12,8%	9,0%	21,8%

Tabulka č. 50 *Poměr úmrtnosti mužů a žen v letech 1900–1914*

Rok	Muži	Ženy
1900	46,2%	53,8%
1901	52,0%	48,0%
1902	53,5%	46,5%
1903	44,3%	55,7%
1904	53,6%	46,4%
<b>1905</b>	<b>38,3%</b>	<b>61,7%</b>
<b>1906</b>	<b>38,5%</b>	<b>61,5%</b>
<b>1907</b>	<b>38,7%</b>	<b>61,3%</b>
<b>1908</b>	<b>44,1%</b>	<b>55,9%</b>
1909	49,3%	50,7%
<b>1910</b>	<b>63,2%</b>	<b>36,8%</b>
1911	52,8%	47,2%
1912	51,2%	48,8%
1913	48,1%	51,9%
1914	45,0%	55,0%
Průměr	47,9%	52,1%

Tabulka č. 51 *Počet zemřelých mužů a žen v letech 1900–1914*

Rok	Muži	Ženy
1900	30	35
1901	39	36
1902	38	33
1903	27	34
1904	37	32
<b>1905</b>	<b>23</b>	<b>37</b>
<b>1906</b>	<b>25</b>	<b>40</b>
<b>1907</b>	<b>24</b>	<b>38</b>
<b>1908</b>	<b>30</b>	<b>38</b>
1909	37	38
<b>1910</b>	<b>43</b>	<b>25</b>

Rok	Muži	Ženy
1911	38	34
1912	22	21
1913	25	27
1914	27	33

### 6.2.2 Celková úmrtnost dle věkových skupin

Zemřelí obyvatelé byli rozděleni do příslušných věkových skupin. Z tabulky č. 52 lze vyčíst, že ve sledované lokalitě a době umíralo více novorozenců než dívek. Nejvyrovnanější je věková skupina 45–64 let, kde je pouze o pět mužů více než žen. Zároveň lze prohlásit, že se vyššího věku dožívalo více žen než mužů.

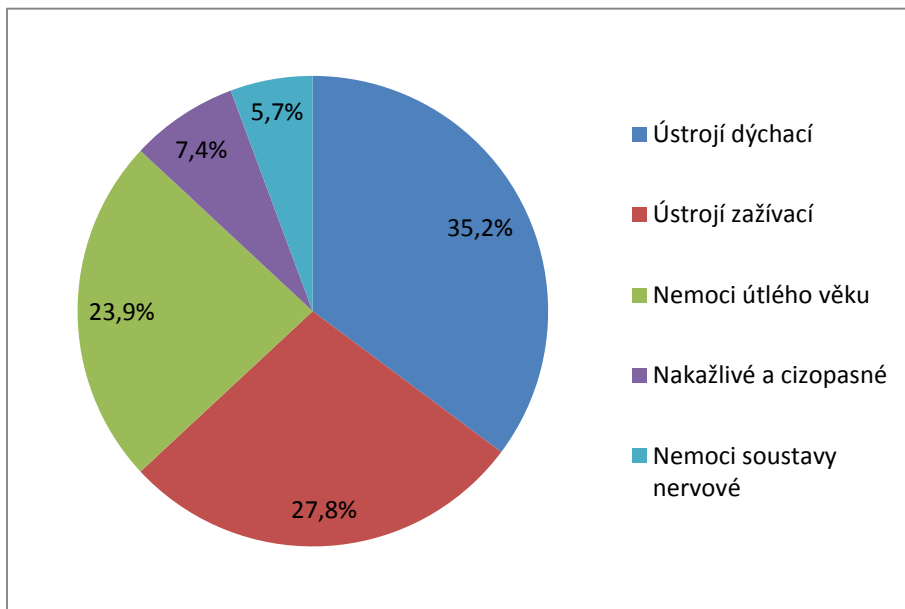
Tabulka č. 52 *Úmrtnost dle věkových skupin v letech 1900–1914*

	Muži	Ženy	Celkem	%
<b>0–1</b>	109	89	198	20,5%
<b>1–14</b>	58	74	132	13,7%
<b>15–44</b>	70	55	125	12,9%
<b>45–64</b>	85	80	165	17,1%
<b>65+</b>	143	203	346	35,8%
<b>Celkem</b>	465	501	966	100,0%

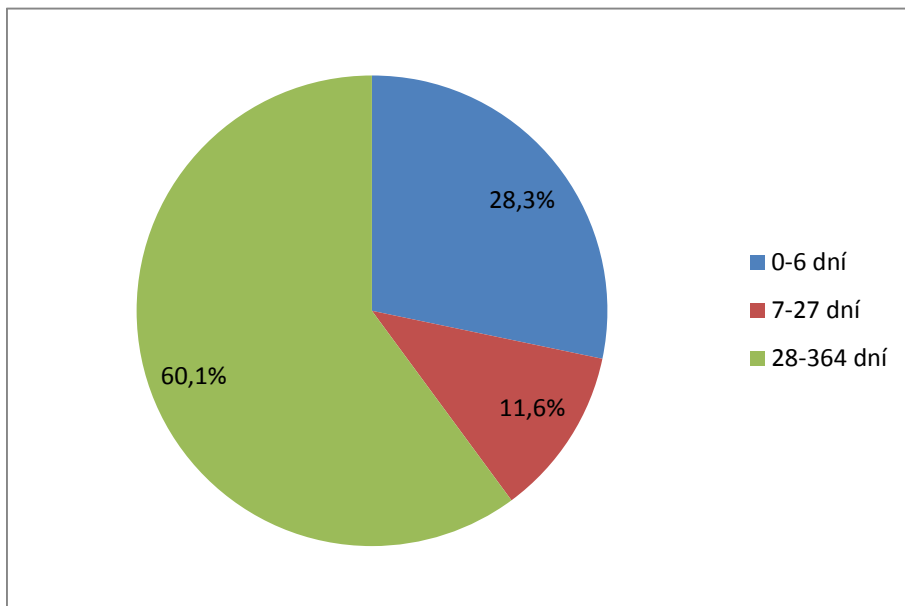
Následující grafy znázorňují procentuální vyjádření nejčastějších příčin úmrtí v jednotlivých věkových skupinách. Skupiny nemocí jsou převzaty z již zmiňované Bertillonovy klasifikace.

Graf č. 1 popisuje příčiny smrti novorozenců. Více než třetina zemřela kvůli chorobám spojených s plicním ústrojím, zejména záněty, zápal, plicní katary a záněty průdušek. Choroby zažívacího ústrojí zabírají téměř třetinu všech úmrtí. Patří sem zejména střevní katary a záněty, setkat se však lze i se zánětem tenkého střeva. Třetí nejčastější jsou nemoci útlého věku, tedy vrozená slabost či předčasný porod. Tyto příčiny zaujímají více než pětinu celé úmrtnosti. V nemocech nakažlivých a cizopasných se nejčastěji setkáváme se záškrtem a spalničkami, objevuje se zde i plicní tuberkulóza. Nemoci soustavy nervové jsou nejmenší skupinou a nalézáme zde

především psotník (dětské křeče) a záněty mozkových blan. Graf č. 2 poté znázorňuje počet zemřelých novorozenců v jednotlivých fázích prvního roku života.



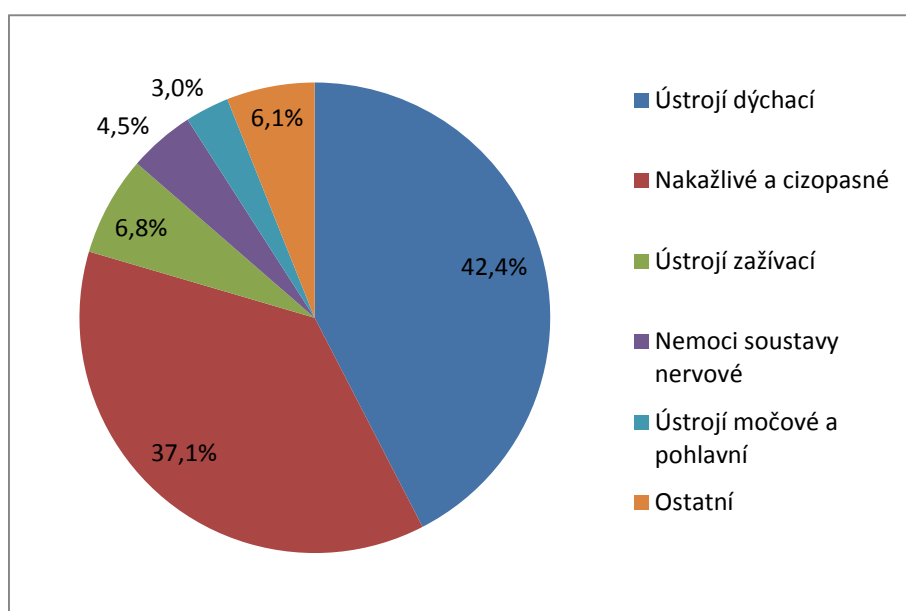
Graf č. 1 Nejčastější příčiny smrti novorozenců



Graf č. 2 Úmrtí novorozenců dle věku

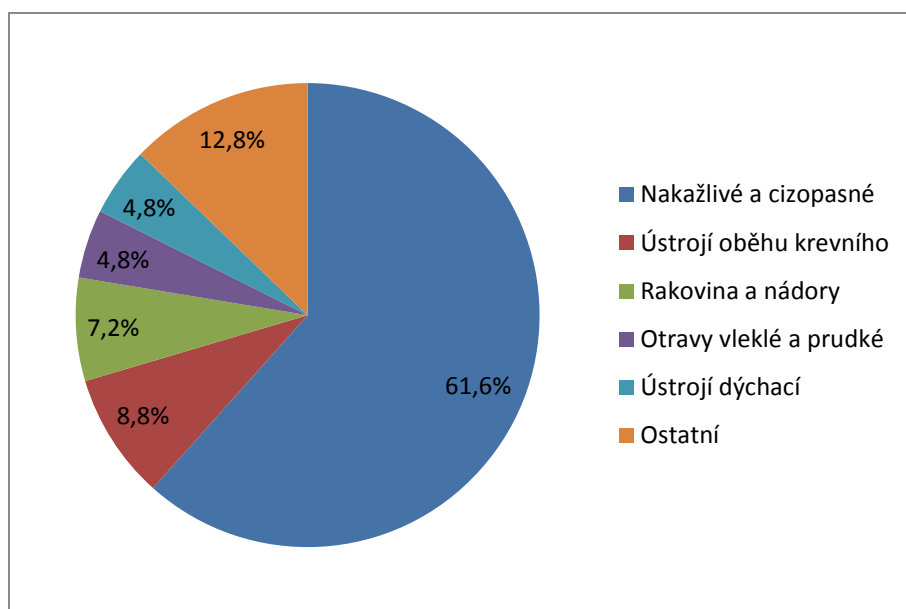


Jak ukazuje graf č. 3, i ve skupině 1–14 let byly nejčastější plicní choroby, které zaujímají více než dvě pětiny. Patří sem opět záněty a zápaly plic, záněty průdušek a plicní katary. V této věkové je velice početná skupina nakažlivých a cizopasných nemocí. Nejčastější je plicní forma tuberkulózy, následována spálou a záškrtem. Vyskytlo se i několik případů skrofulózy. Třetí nejčastější byly choroby zažívacího ústrojí a zde jsou to bez výjimky pouze střevní katary a záněty střev. Ve skupině nemoci nervových soustav nalézáme záněty mozkových blan. Poslední skupina, nemoci ústrojí močového a pohlavního, pak obsahuje záněty ledvin a zánět močové trubice. Ostatní choroby s menším počtem výskytů pak zahrnují utopení, zánět kostí, srdeční vadu, rakovinu mozku a pyémii.



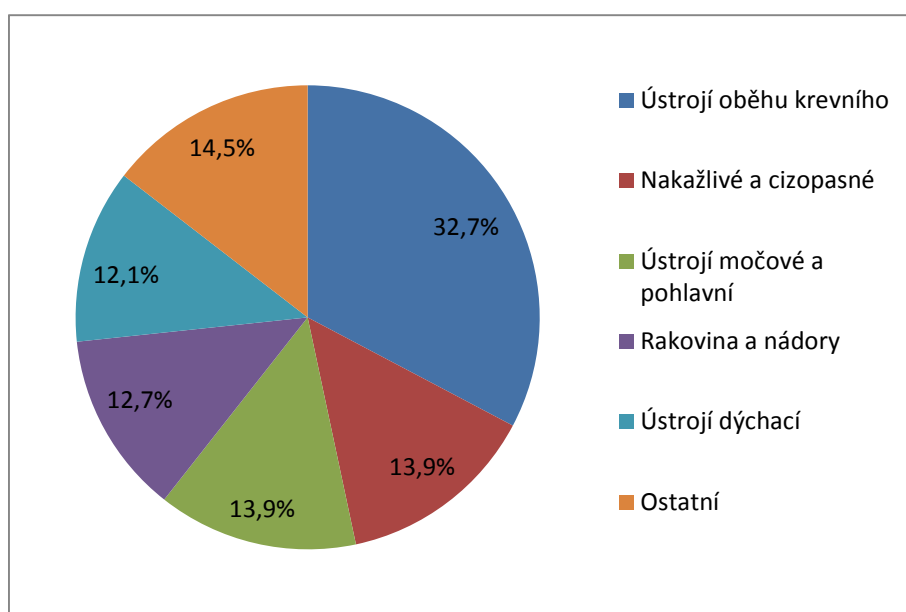
Graf č. 3 Nejčastější příčiny smrti ve skupině 1–14 let

Graf č. 4 představuje věkovou skupinu 15–44 let. Více než tři pětiny úmrtí byly spojeny s chorobami nakažlivými a cizopasnými a převládala zejména plicní forma tuberkulózy. Vyskytla se také tuberkulóza páteře a několik případů břišního tyfu a spály. Nemoci oběhu krevního zahrnují povětšinou srdeční vady a mrtvice. Třetí nejčastější příčinou smrti byla nádorová onemocnění. Kromě obvyklých typů zde nalézáme zajímavost jako je např. rakovina dolní čelisti, která ovšem nebyla více specifikována. Další skupinou jsou otravy vleklé a prudké a nachází se zde pouze případy chronického alkoholismu. Poslední skupina jsou nemoci dýchacího ústrojí, ve které převládají zápal a záněty plic. Kategorie ostatních chorob obsahuje i některé zajímavosti a nacházíme zde například oběšení, vysílení následkem porodu či zdušení kvůli roztržení boule v hrdle.



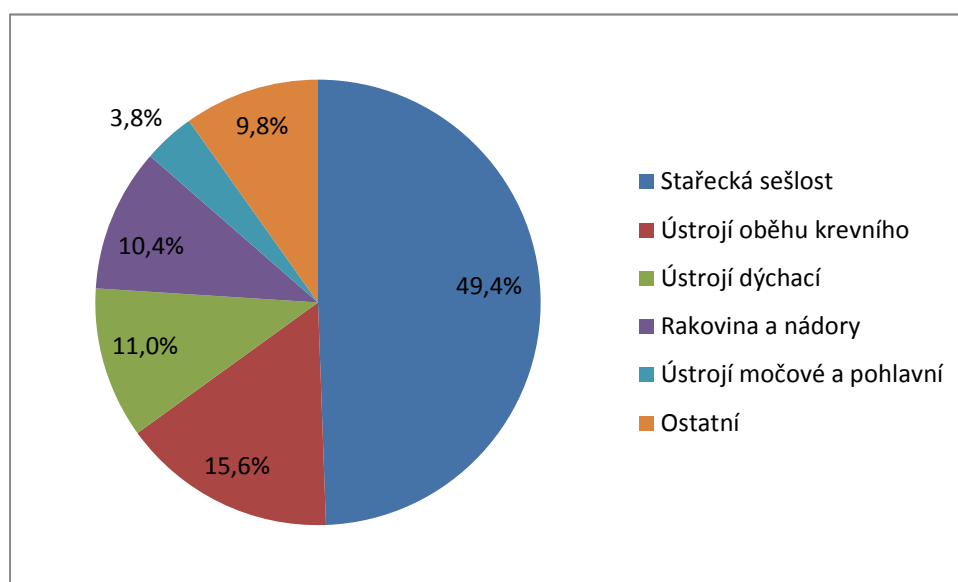
Graf č. 4 Nejčastější příčiny smrti ve skupině 15–44 let

Jak znázorňuje graf č. 5, byla více než třetina úmrtí v kategorii 45–64 let spojena s ústrojím krevního oběhu. Převládají srdeční vady a mrtvice. Ve skupině chorob nakažlivých a cizopasných je nejčastější tuberkulóza a pouze několik případů spály. Třetí nejčastější jsou nemoci ústrojí močového a pohlavního, kde nalézáme záněty ledvin a jater. V kategorii nádorových onemocnění převládá rakovina žaludku a rakovina střev. U chorob dýchacího ústrojí se setkáváme se záněty a zápaly, vyskytují se však i rozedma plic či záněty pohrudnice. Ostatní choroby pak zahrnují např. utopení, sebevraždu zastřelením či vodnatelnost plic.



Graf č. 5 Nejčastější příčiny smrti ve skupině 45–64 let

Graf č. 6 popisuje skupinu nejstarších obyvatel a bezmála polovina jich zemřela na stařeckou sešlost. Pod tímto označením se však mohla skrývat jakákoliv tehdy nezjistitelná choroba. Mezi příčinami smrti souvisejících se krevním oběhem převládala srdeční vada. Následovala mrtvice a vyskytlo se i zkratění tepen. Choroby dýchacího ústrojí, které byly třetí nejčastější, zahrnují katary a zápaly plic. Ve skupině nádorových onemocnění převládá rakovina žaludku, následována rakovinou střev. Nejmenší skupinou jsou choroby ústrojí močového a pohlavního, ve které nalézáme záněty ledvin a močového měchýře. Ostatní choroby pak zahrnují např. gangrénu, úplavici či otravu krve



Graf č. 6 Nejčastější příčiny smrti ve skupině nad 65 let

### 6.2.3 Příčiny úmrtí dle Bertillonovy klasifikace

Jak již bylo avizováno v úvodu šesté kapitoly, příčiny smrti jsou seřazeny do skupin dle Bertillonovy klasifikace (revize z roku 1929). Následující tabulka obsahuje všechny příčiny smrti ze sledovaného období. Z tabulky č. 53 lze zjistit, že choroby spojené s dýchacím ústrojím byly nejčastější. Druhá nejčastější příčina smrti byla stařecká sešlost, avšak pod tímto označením se mohla skrývat jakákoliv choroba. Časté byly i nemoci nakažlivé a cizopasně, kam patřila tuberkulóza (všechny její typy), která na počátku 20. století byla velmi rozšířená. Nezanedbatelnými skupinami jsou i nemoci krevního oběhu a nádorová onemocnění. Do této tabulky není započítáno 22 mrtvorozených dětí, pro které v klasifikaci není vytvořena skupina.

Tabulka č. 53 *Příčiny úmrtí dle Bertillonovy klasifikace v letech 1900–1914*

Skupina nemocí podle klasifikace	Počet	%
I. Nemoci nakažlivé a cizopasně	176	18,6%
II. Rakoviny a jiné nádory	67	7,1%
III. Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	0,0%
IV. Nemoci krve a ústrojů krevtovorných	3	0,3%
V. Otravy vleklé a prudké	12	1,3%
VI. Nemoci soustavy nervové a čidel	36	3,8%
VII. Nemoci ústrojí oběhu krevního	123	13,0%
VIII. Nemoci ústrojí dýchacího	181	19,2%
IX. Nemoci ústrojí zažívacího	70	7,4%
X. Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	41	4,3%
XI. Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	4	0,4%
XII. Nemoci kůže a vaziva podkožního	0	0,0%
XIII. Nemoci kostí a ústrojí pohybu	5	0,5%
XIV. Vrozené vady tvarové	2	0,2%
XV. Zvláštní nemoci útlého věku	42	4,4%
XVI. Stařecká sešlost	173	18,3%
XVII. Smrti násilné a úrazové	7	0,7%
XVIII. Neurčené příčiny smrti	2	0,2%
Celkem	944	100,0%

## Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl prozkoumat příčiny úmrtí v Dačicích v letech 1900–1914 ze statistického hlediska. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části byla objasněna základní témata se zřetelem ke 2. polovině 19. a počátku 20. století. Kapitoly vyložily historii města, život obyvatelstva českých zemí a možnosti tehdejší lékařské péče. Jedna z kapitol se věnuje i vzniku a vývoji matričních knih.

První část přinesla několik předpokladů ať už lékařských či demografických, které bylo nutno ověřit. Jsou to informace o vysoké úmrtnosti kojenců, převaze novorozenců chlapců nad dívkami, množství nepřesných označení chorob nebo např. údaj, že se ženy dožívaly vyššího věku než muži.

Praktická část byla zpracována pomocí programu Microsoft Excel, do kterého byly přepisovány údaje z matriky. Tato data byla později doplněna skupinami chorob z Bertillonovy klasifikace (revize z roku 1929) a pro lepší přehlednost zanesena do tabulek a grafů. Výzkum se nejprve věnoval jednotlivým rokům, které jsou podrobně popsány. Charakteristika věkových kategorií, kde je brán zřetel na nejčastější příčiny úmrtí, je doplněna tabulkami.

Po zpracování všech dat následuje jejich souhrn. Všechna úmrtí tak byla rozdělena podle pohlaví, věkových skupin a skupin chorob. V této části práce se potvrdily některé obecné předpoklady popsané v části teoretické. Díky získaným výsledkům byla prokázána vysoká úmrtnost kojenců a potvrdil se také fakt, že novorozenců chlapců bylo více než děvčat. I přes to, že se postupem let úmrtnost novorozenců snižovala, tvoří pětinu všech úmrtí ze sledovaného období. A navzdory některým výjimkám je potvrzena i skutečnost, že se ženy skutečně dožívaly vyššího věku než muži.

Co se týče jednotlivých věkových skupin, bylo zjištěno, že nejčastější příčiny smrti novorozenců souvisely s dýchacím a zažívacím ústrojím. Početné byly především blíže nespecifikované střevní katary. Choroby dýchacího ústrojí byly nejčetnější i u dětí do 14 let. Zde se však již projevuje skupina nemocí nakažlivých a cizopasných, zvláště četná je plicní tuberkulóza. Ta je zároveň nejčastější příčinou smrti obyvatel ve věku 15–44 let a pouze výjimečně se objevuje jiná než plicní forma.

Ve věkové kategorii 45–64 let pak převládají choroby spojené s krevním oběhem. Dožití se vyššího věku nutně znamenalo spojitost s chorobami, jako je např. kornatění tepen. Poslední skupinou jsou obyvatelé nad 65 let, kterých zemřela téměř polovina na stařeckou sešlost. Toto označení dokládá informace o stavu tehdejší medicíny. Pod tímto všeobecným označením se mohla skrývat téměř jakákoliv jiná diagnóza, např. nádorová či srdeční onemocnění. Jestliže dotyčný člověk netrpěl viditelnými příznaky nebo zemřel ve spánku, bylo odhalení opravdové příčiny obtížné či téměř nemožné. A pokud přivolaný lékař nenařídil pitvu, zbývala pouze tato povšechná diagnóza.

Výsledky výzkumu však nemůžeme považovat za obecně platné. Chybí zejména porovnání s pracemi, které by se zabývaly obdobnou lokalitou. Dalším faktorem je nepřístupnost již zmíněných archivních materiálů jihlavské a jindřichohradecké nemocnice, kam obyvatelé jezdili. Lidé tato zařízení navštěvovali nejspíše kvůli nedostatečné nebo přímo neexistující lékařské péči ve městě. Archiválie, které mohou tyto informace potvrdit či vyvrátit, však v době psaní této práce nebyly přístupné. Téma lékařské péče v Dačicích by tedy mohlo být předmětem dalšího zkoumání. Nasnadě je i rozšíření sledovaného období, výzkum celé farnosti či zpracování sousedních měst a následné porovnání.

## Seznam pramenů a literatury

### Prameny

SOA Třeboň, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, Matrika zemřelých 1864–1915, inv. č. 1057, poř. č. 17.

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, Archiv Města Dačice, Pamětní kniha města Dačic I. díl (1888–1932), bez inv. č.

### Literatura

Václav BARTŮŇEK, *Historický vývoj matrik*, Časopis rodopisné společnosti 12, 1940, str. 6–17.

Jan BISTRICKÝ – Marie KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, Dačice 2002.

Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Jiří MUSIL – Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996.

Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.

Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů, příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995.

Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, Praha 2004.

Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, Historická Demografie 6, 1972, str. 40–58.



Ivana MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj*, Bakalářská práce, (ved. PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D.), Západočeská univerzita v Plzni 2012.

Vladimír NEKUDA, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005.

Jan K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, Praha 1971.

Miroslav ŠANTRŮČEK – Václav DOLEJŠÍ, *Abecední seznam mezinárodní klasifikace nemocí: statistická klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti ve znění 9. decenální revize*, Praha 1987.

#### **Internetové zdroje**

<http://www.genea.cz/informace/slovnicky/nejcastejsi-priciny-umrti/>

[http://www.fotohistorie.cz/Jihocesky/Jindrichuv\\_Hradec/Dacice/Default.aspx](http://www.fotohistorie.cz/Jihocesky/Jindrichuv_Hradec/Dacice/Default.aspx)

## **Seznam použitých zkratk**

SMJK - Sběrka matrik Jihočeského kraje

SOA Třeboň - Státní oblastní archiv Třeboň

inv. č. - inventární číslo

poř. č. - pořadové číslo

## Seznam tabulek a grafů

### Tabulky

Tabulka č. 1: *Skupiny nemocí dle Bertillonovy klasifikace*

Tabulka č. 2: *Nemoci a příčiny smrti v Bertillonově klasifikaci*

Tabulka č. 3 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1900*

Tabulka č. 4 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1900*

Tabulka č. 5 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1900*

Tabulka č. 6 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1901*

Tabulka č. 7 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1901*

Tabulka č. 8 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1901*

Tabulka č. 9 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1902*

Tabulka č. 10 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1902*

Tabulka č. 11 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1902*

Tabulka č. 12 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1903*

Tabulka č. 13 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1903*

Tabulka č. 14 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1903*

Tabulka č. 15 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1904*

Tabulka č. 16 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1904*

Tabulka č. 17 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1904*

Tabulka č. 18 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1905*

Tabulka č. 19 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1905*

Tabulka č. 20 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1905*

Tabulka č. 21 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1906*

Tabulka č. 22 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1906*

Tabulka č. 23 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1906*

Tabulka č. 24 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1907*

Tabulka č. 25 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1907*

Tabulka č. 26 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1907*

Tabulka č. 27 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1908*

Tabulka č. 28 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1908*

Tabulka č. 29 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1908*

Tabulka č. 30 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1909*

- Tabulka č. 31 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1909*
- Tabulka č. 32 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1909*
- Tabulka č. 33 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1910*
- Tabulka č. 34 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1910*
- Tabulka č. 35 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1910*
- Tabulka č. 36 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1911*
- Tabulka č. 37 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1911*
- Tabulka č. 38 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1911*
- Tabulka č. 39 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1912*
- Tabulka č. 40 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1912*
- Tabulka č. 41 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1912*
- Tabulka č. 42 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1913*
- Tabulka č. 43 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1913*
- Tabulka č. 44 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1913*
- Tabulka č. 45 *Úmrtnost dle pohlaví v roce 1914*
- Tabulka č. 46 *Úmrtnost kojenců dle věku v roce 1914*
- Tabulka č. 47 *Úmrtnost dle věkových skupin v roce 1914*
- Tabulka č. 48 *Úmrtnost dle pohlaví v letech 1900–1914*
- Tabulka č. 49 *Mrtvorození dle pohlaví v letech 1900–1914*
- Tabulka č. 50 *Poměr úmrtnosti mužů a žen v letech 1900–1914*
- Tabulka č. 51 *Počet zemřelých mužů a žen v letech 1900–1914*
- Tabulka č. 52 *Úmrtnost dle věkových skupin v letech 1900–1914*
- Tabulka č. 53 *Příčiny úmrtí dle Bertillonovy klasifikace v letech 1900–1914*

## **Grafy**

- Graf č. 1 *Nejčastější příčiny smrti novorozenců*
- Graf č. 2 *Úmrtí novorozenců dle věku*
- Graf č. 3 *Nejčastější příčiny smrti ve skupině 1–14 let*
- Graf č. 4 *Nejčastější příčiny smrti ve skupině 15–44 let*
- Graf č. 5 *Nejčastější příčiny smrti ve skupině 45–64 let*
- Graf č. 6 *Nejčastější příčiny smrti ve skupině nad 65 let*

# Obrazová příloha

Ukázka č. 1

Kniha zemřelých. — Sterbebuch. <span style="float: right;">str. 249.</span>									
Rok: 1902									
Doba umrtí a pohřbu	Číslo listu	Jméno zemřelého	Stav před úmrtím	Nemoc a spůsob úmrtí	Zapřítel	Pochová			
Zeit des Todes und der Beerdigung	Blatt Nr.	Name des Verstorbenen	Stand vor dem Tode	Krankheit oder Todesart	Hat versorgt	Hat beerdigt			
2. 6. října 1902 12:30	78	Katerina Špátová manželka Křivánek přev. domovské školy v Dvorníku, narozená 26. 12. 1878. věku 23 let	14	Psot. led 0. 88 duševní jist.	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
2. 7. října 1902 11:00	55	Josef Škafář manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku, narozený 26. 12. 1855. věku 46 let	77	Psot. led 0. 88 nízká voda	Manželka Škafářová hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
6. 8. října 1902 11:45	9	Antonín Šebesta manželka v Dvorníku školní učitelka - Dvorník, narozená 26. 12. 1878.	6	Psot. led 0. 87 nízká voda bolesti srdce Dvorník		Ing. Pěšák hoř.			
14. 10. října 1902 17:00	152	Vojtěchova Marie manželka a polní dělnice, narozená v Dvorníku, narozená 26. 12. 1878.	182	Psot. led 0. 88 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
15. 17. října 1902 11:00	11	Václav Černý manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	11	Psot. led 0. 87 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
20. 22. října 1902 17:00	17	Dimitrij Škafář manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	17	Psot. led 0. 88 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
2. 4. září 1902 11:00	14	Antonín Šebesta manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	14	Psot. led 0. 87 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			

Kniha zemřelých. — Sterbebuch. <span style="float: right;">str. 256.</span>									
Rok: 1902									
Doba umrtí a pohřbu	Číslo listu	Jméno zemřelého	Stav před úmrtím	Nemoc a spůsob úmrtí	Zapřítel	Pochová			
Zeit des Todes und der Beerdigung	Blatt Nr.	Name des Verstorbenen	Stand vor dem Tode	Krankheit oder Todesart	Hat versorgt	Hat beerdigt			
23. 22. září 1902 11:00	22	Leopold Houtný manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	22	Psot. led 0. 98 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
2. 7. října 1902 11:00	52	Jan Škafář manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	52	Psot. led 0. 98 nízká voda	Manželka Škafářová hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
10. 12. prosince 1902 11:00	59	Antonín Šebesta manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	59	Psot. led 0. 98 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
16. 17. prosince 1902 11:00	13	Josef Škafář, man. manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	13	Psot. led 0. 97 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
18. 20. prosince 1902 11:00	31	Antonín Šebesta manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	31	Psot. led 0. 98 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			
26. 24. prosince 1902 11:00	24	Antonín Šebesta manželka a polní dělník, narozený v Dvorníku v Dvorníku, narozený 26. 12. 1878.	24	Psot. led 0. 98 nízká voda	Ing. Pěšák hoř.	Ing. Pěšák hoř.			

Matriční kniha<sup>123</sup>

<sup>123</sup> SOA Třeboň, SMJK, Matrika Zemřelých 1864–1915, str. 324–325.



Ukázka č. 3



Založení chlapecké měšťanské školy v roce 1895<sup>125</sup>

---

<sup>125</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 260.



Pohlednice z roku 1902 - pohled na město z kostelní věže<sup>126</sup>

---

<sup>126</sup> <http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=24768> [citováno 16. 4. 2016]



Ukázka č. 5



Dačice po roce 1910<sup>127</sup>

---

<sup>127</sup> J. BISTRICKÝ – M. KUČEROVÁ, *Dějiny Dačic*, str. 227.